



EESTI MAAÜLIKOOL  
Majandus- ja sotsiaalinstituut

**Liis Raamik**

**KOGUKONNATEENUSTE PAKKUMINE PÕLVAMAA  
KÜLASELTSIDE POOLT**

OFFER OF COMMUNITY SERVICES IN VILLAGE ASSOCIATIONS OF  
PÕLVA COUNTY

Magistritöö  
Majandusarvestuse ja finantsjuhtimise õppekava

Juhendaja: Anne Pöder, *PhD*

Tartu 2018

Eesti Maaülikool Kreutzwaldi 1, Tartu 51014		Magistritöö lühikokkuvõte	
Autor: Liis Raamik		Õppekava: Majandusarvestus ja finantsjuhtimine	
Pealkiri: Kogukonnateenuste pakkumine Põlvamaa külaseltside poolt			
Lehekülgi: 58	Jooniseid: 6	Tabeleid: 3	Lisasid: 3
Osakond: Majandus- ja sotsiaalinstituut ETIS-e teadusvaldkond ja CERC S-i kood: S195 Arengualane koostöö Juhendaja: Anne Pöder, <i>PhD</i> Kaitsmiskoht ja -aasta: Tartu 2018			
<p>Olukorras, kus kogukonnas on vajadus teatud toodete ja teenuste järgi, aga kas liiga väikese teenuste tarbijate hulga tõttu ei ole selle teenuse pakkumine eraettevõtetele atraktiivne või on see avalikule sektorile korralduslikul põhjusel keeruline, võivad kogukonnad lahendada selle probleemi kogukonnateenuste pakkumisega. Üheks võimalikuks kogukonnale vajalike teenuste pakujaks on külaseltsid, kes on otseselt orienteeritud kogukonna heaolu suurendamisele ning kellel on võimalus kasutada teenuse osutamiseks kohapealseid ressursse, mille abil suudavad pakkuda kogukonnale vajalikke teenuseid soodsamalt või sootuks tasuta. Käesoleva töö eesmärk on välja selgitada Põlvamaa külaseltside poolt pakutavate kogukonnateenuste olemus, hetkeseis ja arengupotentsiaal. Uuringus seatud ülesannetele vastuse leidmiseks rakendatakse kvalitatiivset lähenemist. Andmete kogumiseks viidi 2018. aasta aprillis läbi poolstruktureeritud individuaalintervjuud seitsme erineva Põlvamaa külaseltsi esindajatega. Intervjuude analüüsimisel ja üldistuste tegemisel kasutati induktiivse sisuanalüüsi meetodit. Uuringu tulemusena selgus, et kogukonnale suunatud teenustest pakutakse kõige rohkem kultuuriteenuseid, järgnevad erateenuste asendamine, info- ja koolitusteenused ning kõige vähem pakutakse sotsiaalteenuseid. Peamiselt pakutakse kogukonnale teenuseid tasuta või kulupõhiselt. Valdavalt ei ole tähtsustatud ega ära kasutatud võimalusi ettevõtlustegevuseks, mille tulu rakendada kogukonna hüvanguks. Kuigi toodi välja, et seltsi tegevus sõltub väljast poolt tulevatest finantsressurssidest, on nende puhul tegemist enamasti avaliku sektori poolt pakutavate toetustega. Erasektori poolset toetust finantsressursside allikana on vähe teadvustatud.</p>			
Märksõnad: kogukond, kogukonnateenus, külaselts, sotsiaalne kapital, Põlvamaa			

Estonian University of Life Sciences Kreutzwaldi 1, Tartu 51014		Abstract of Master's Thesis	
Author: Liis Raamik		Curriculum: Accounting and Financial Management	
Title: Offer of community services in village associations of Põlva county			
Pages: 58	Figures: 6	Tables: 3	Appendixes: 3
Department: The Institute of Economics and Social Sciences			
Field of research and (CERC S) code: S195 Development cooperation			
Supervisors: Anne Põder, <i>PhD</i>			
Place and date: Tartu 2018			
<p>In a situation, where there is a need for certain products and services in a community, but the number of consumers is too low, making it unattractive for companies or it is difficult for the public sector to manage it, communities may solve the problem by offering community services. One option to offer necessary services for the community would be village associations which are oriented to increase the welfare of the community and which have the opportunity to use on-site resources to provide cheaper or even free services to the community. The aim of this paper is to find out the nature, current situation and growth potential of the services provided by village associations in Põlva county. The qualitative approach was used to find answers to the research questions. To collect the data, semi-structured interviews were conducted individually with the representatives of seven different village associations in Põlva county in April 2018. Inductive content analysis was used to analyze the interviews and make generalizations. The results of the research showed that out of all the community-targeted services cultural services were offered the most, followed by replacing private services, info and training services. Social services are offered the least. The offered services are mostly free for the community or cost-based. In general, opportunities for entrepreneurship, the profit of which could be used to benefit the community, have not been prioritized or used. Although it was pointed out that the work of the association depends on external financial resources, mostly offered by the public sector. Support from the private sector as a source for financial resources has been acknowledged very little.</p>			
Keywords: community, community service, village association, social capital, Põlva county			

# SISUKORD

SISSEJUHATUS .....	5
1 KOGUKOND JA KOGUKONNATEENUSED .....	7
1.1 Sotsiaalne kapital .....	7
1.2 Kogukonna defineerimine .....	11
1.3 Kogukonnateenuste olemus ja toimimine .....	14
2 KOGUKONNATEENUSTE PAKKUMINE PÕLVAMAA KÜLASELTSIDES .....	21
2.1 Uurimistöö metoodika .....	21
2.2 Uurimispiirkond ja külaseltside iseloomustus .....	24
2.3 Külaseltside tegevus ja kogukonna määratlemine .....	28
2.4 Kogukonnateenuste pakkumine .....	33
2.5 Kogukonnateenuste rahastamine .....	42
2.6 Arutelu .....	44
KOKKUVÕTE .....	49
KASUTATUD KIRJANDUS .....	51
LISAD .....	55
Lisa 1. Intervjuu küsimustik .....	56
Lisa 2. Intervjuude analüüsi kategooriad ja koodid .....	57
Lisa 3. Lihtlitsents lõputöö salvestamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ning juhendaja kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta .....	58

## SISSEJUHATUS

Maapiirkondade jätkusuutlikkus on mõjutatud paljudest erinevatest asjaoludest. Linnadest ja vallakeskustest kaugemal asuvate külade üha suurenevaks probleemiks on elanikkonna kahanemine ja teenuste valiku vähenemine. Üheks võimalikuks abinõuks on piirkonna elanike omavaheline koostöö oma kandi inimestele vajalike teenuste tagamisel kogukonnateenuste kaudu. Olukorras, kus kogukonnas on vajadus teatud toodete ja teenuste järgi, aga kas liiga väikese teenuste tarbijate hulga tõttu ei ole selle teenuse pakkumine eraettevõtetele atraktiivne või on see avalikule sektorile korralduslikul põhjusel keeruline, võivad kogukonnad lahendada selle probleemi kogukonnateenuste pakkumisega. Kogukonnateenus on otseselt orienteeritud kohalikule arengule ja kohaliku elu edendamisele.

Maapiirkondades, kus teenuse pakkumine on väiksest tarbijaskonnast tingituna kahanenud ja erasektorile pigem mitteatraktiivne, on üheks võimalikuks kogukonnale vajalike teenuste pakkujaks külaseltsid, kes on otseselt orienteeritud kogukonna heaolu suurendamisele ning kellel on võimalus kasutada teenuse osutamiseks kohapealseid ressursse, mille abil suudavad pakkuda kogukonnale vajalikke teenuseid soodsamalt või sootuks tasuta. Kogukonnateenuste toimimist loetakse ka üheks sotsiaalseid probleeme ennetavaks ning sotsiaalteenuste vajadust vähendavaks teenuseks (Balti Uuringute Instituut 2015).

Külaseltsid on olnud läbi aegade kogukonna elu korraldajad ning organiseerinud külarahva kokkusaamisi ja ühisüritusi. Kolmandat sektorit saab pidada kodanikualgatuse struktuuris oluliseks teguriks, mille kaasabil kasvab üldine usaldus ja kogemuste omandamine koostöös, et suurendada summaarset sotsiaalset kapitali (Ruutsoo 2001). Praegusel ajal on külaseltsid valmis pakkuma mitmesuguseid teenuseid, nii oma kogukonnale kui ka kogukonnast väljapoole. Kogukonnaliikmete, külaseltside ning ka kohaliku omavalituse koostöö annab võimaluse arvestada iga küla spetsiifiliste vajaduste ja võimalustega.

Käesoleva töö eesmärk on välja selgitada Põlvamaa külaseltside poolt pakutavate kogukonnateenuste olemus, hetkeseis ja arengupotentsiaal. Töö paigutub arengualase koostöö ja regionaalarengu valdkonda. Kuna läbivaks teemaks on kogukond ja sotsiaalsed suhted, on see ühtlasi ka sotsioloogia.

Magistritöö eesmärgi täitmiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

- 1) selgitada, kuidas Põlvamaa külaseltsid määratlevad kogukonda;
- 2) selgitada, missuguseid kogukonnateenuseid Põlvamaa külaseltsid pakuvad, missuguste kogukonnateenuste järele on vajadus ning missugune on külaseltside valmisolek kogukonnateenuste osutamiseks tulevikus;
- 3) selgitada Põlvamaa külaseltside poolt pakutavate kogukonnateenuste tarbimisaktiivsust;
- 4) uurida, missuguste vahendite kaasabil rahastatakse Põlvamaa külaseltside poolt pakutavaid kogukonnateenuseid.

Andmete kogumiseks ja uurimisülesannetele vastuse leidmiseks kasutatakse kvalitatiivset lähenemist. Eesmärgi saavutamiseks viidi läbi juhtumiuuring, mille käigus toimus seitse poolstruktureeritud individuaalintervjuud Põlvamaa külaseltside esindajatega. Andmete töötlemiseks viidi läbi induktiivne sisuanalüüs.

Magistritöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis luuakse teoreetiline raamistik ning selgitatakse sotsiaalse kapitali olemust, avaldumist ja käsitlemise erinevad vaatenurki. Sotsiaalne kapital on oluline, et kogukond saavutaks oma eesmärgi, ehk antud töö mõistes, teenuse pakkumise. Samuti kirjeldatakse erinevaid arusaamasid kogukonna mõistmisel ning kogukonnateenuste definitsiooni määratlemisel. Lisaks käsitletakse varasematele Eestis läbiviidud uuringutele tuginedes kogukonnateenuste olemust ja avaldumist.

Teises peatükis esitatakse käesoleva töö empiiriline osa, mis kirjeldab Põlvamaa külaseltsides läbiviidud uuringut. Antakse ülevaade uuringu aluseks olevast materjalist ja kasutatud metoodikast, kirjeldatakse uuringus osalenud külaseltse ning tuuakse vastused püstitatud uurimisülesannetele. Ühtlasi luuakse võrdlusi varasemalt Eestis läbiviidud uuringutega.

Magistritöö autor soovib tänada oma juhendajat Anne Põderit, kes suunas autorit töö koostamise protsessis ja kelle soovitusel olid magistritöö valmimisel suureks abiks. Samuti soovib autor tänada uuringus osalenud Põlvamaa külaseltside esindajaid, kes leidsid aega, et oma külaseltsi tegevusi kirjeldada ja oma arusaamasid kogukonna määratlemisest ja olemusest selgitada.

# 1 KOGUKOND JA KOGUKONNATEENUSED

## 1.1 Sotsiaalne kapital

Ühiskonna, majanduse ja inimsuhete sotsiaalseid vaatenurki ja omavahelisi seoseid on erinevad autorid, erinevate nimetuste ja käsitluste kaudu uurinud juba aastasadu. Sotsiaalne kapital on interdistsiplinaarne uurimisvaldkond, mida on käsitletud enim sotsioloogias, politoloogias ja majandusteoorias. (Parts 2006: 14–15) Vaatamata sotsiaalse kapitali olulisusele, ei ole sellel ühtset määratlust. Kuna sotsiaalne kapital on abstraktne nähtus, sõltub selle defineerimine suuresti autori tunnetusest ja käsitlusest. Nii on näiteks Maailmapanga juhtiv sotsiaalteadlane M. Woolcock kirjeldanud sotsiaalset kapitali kui sotsiaalse võrgustiku sees vastastikusel informatsioonil, usaldusel ja normidel põhinevat ressursi (Woolcock 1998). Ameerika politoloog F. Fukuyama definitsiooni kohaselt on sotsiaalne kapital teatud käitumishinnangutel ja inimeste jagatud väärtushinnangutel põhinev võime töötada ühiste eesmärkide nimel ja üksteist usaldada (Fukuyama 1999).

Sotsiaalse kapitali esmane kontseptsioon ja kasutamine teaduskirjanduses tuleneb 1916. aastast, mil L. J. Hanifan kasutas määratlust „kapital”, et tuua esile sotsiaalse võrgustiku tähtsust just ettevõtluse ja ökonoomika vaatenurgast (Hjerppe 2003, Routledge, Amsberg 2003). Laiemat käsitlust on leidnud sotsiaalse kapitali mõiste P. Bourdieu, J. Coleman ja R. Putnam töödes, millest alates on avaldatud arvukalt erinevat kirjandust, kus käsitletakse sotsiaalse kapitali olemust, avaldumist ja mõju.

Ükski ühiskond ei saa toimida sotsiaalse kapitalita. Ühiskonna heaolu ja jätkusuutlikkuse tagamiseks on oluline, et selle liikmed suudaksid edendada oma huve ning ühiste eesmärkide saavutamiseks koostööd teha. Selleks on aga vaja inimeste vahelisi võrgustikke või seoseid, mis tuginevad ühistel väärtustel ja usaldusel. Eesti politoloog Rein Ruutsoo (2001) kirjeldab, et sotsiaalse kapitali mõiste pärineb majandusteadlastelt, kelle huviks oli mõista, et kuidas saab võimalikuks välisel konkurentsil põhinev koostöö ja miks mõned samades formaal-õiguslikes tingimustes tegutsevad inimesed ja institutsioonid on edukamad kui teised. Eelnevast lähtuvalt hakati sotsiaalse kapitalina käsitlema sotsiaalseid suhteid, mis tagasid indiviidile suhtelise sõltumatuse, võimaldades tal teostada oma

eesmärke olenemata tema struktuurselt-institutsionaalselt määratletud kohast või rollist ühiskonnas. (Ruutsoo 2001)

Läbi sotsiaalse kapitali kontseptsiooni on võimalik pöörata tähelepanu nii indiviidi eneseteostusele kui ka mitmetele ühiskonna sotsiaalse organiseerimise aspektidele. Eesti ühiskonnaelu paremal mõistmisel on P. Bourdieu, J. Colemani ja R. Putnami võrdlemisi erinevaid lähenemisi sotsiaalse kapitali olemuse, avaldumise ja potentsiaali osas loomulikum käsitleda pigem üksteist täiendavate kui teineteisele vastanduvatena. (Ruutsoo 2001) Sõltuvalt valdkonnast, eristab Bourdieu (1986) kolme kapitali põhikontseptsiooni:

- 1) majanduslik kapital (so samaväärne või otseselt rahaks teisendatav, võib avalduda ka omandiõiguse vormis ning see on ainult üks osa erinevatest väärtustest);
- 2) kultuuriline kapital (so instrument, mille abil saab omandada ühiskondlikku sümboolset jõukust, selleks võivad olla teadmised ja oskused, mis annavad selle omandajale mingi kindla staatuse, nt akadeemilise tiitli);
- 3) sotsiaalne kapital.

Sotsiaalse kapitali selgitamisel tugineb Bourdieu indiviidi võimalustele, mis on olulises sõltuvuses võrgustikega, millesse inimene kuulub. Sotsiaalne kapital on ressurss, mis võimaldab juurdepääsu aktiivsetele ja potentsiaalsetele allikatele, mis tuginevad vastastikusel tutvusel ja tunnustusel erinevates võrgustikes. Indiviidi toimetulek ja edu sõltub sellest, missugustesse võrgustikesse ta kuulub ja kui suured need võrgustikud on. (Bourdieu 1986, Mitendorf 2015) Ajaloolised, põlvest-põlve edasi kanduvad (pere- ja sugukondlikud) võrgustikud moodustavad püsivaid ja ühtehoidvaid sotsiaalseid grappe, mistõttu saab öelda, et sünniga omandatud sotsiaalne kapital võib osutuda ühiskonnaliikmete ebavõrdsust tekitavaks ja süvendavaks jõuks (formaalne võrdsus ei suuda ületada pärimuslikku ebavõrdsust). Bourdieu käsitluses väljatoodud erinevad kapitali liigid on omavahel tihedalt seotud ning omavahel teisendatavad, kuid olenevalt situatsioonist mitte alati ühesuguse edukusega ja kõigis suundades. (Ruutsoo 2001)

J. Coleman, kelle käsitluse keskmes on majanduselu korralduslikud küsimused, vaatleb ühiskonda läbi indiviidi silmade, rõhutades seeläbi sotsiaalsete võrgustike erilist tähtsust ühiskonna avamisel (Ruutsoo 2001). Coleman (1988) kirjeldab, et omavaheline suhtlemine kogukonnas aitab luua sotsiaalset kapitali, läbi mille on võimalik saavutada eesmärged, mida muidu ei oleks saavutatud. Sotsiaalsed suhted, mis saavad tugineda nii sugulussuhtel kui ka konkreetse piirkonna elanike vahelistel tutvustel, toetavad organisatsioonide

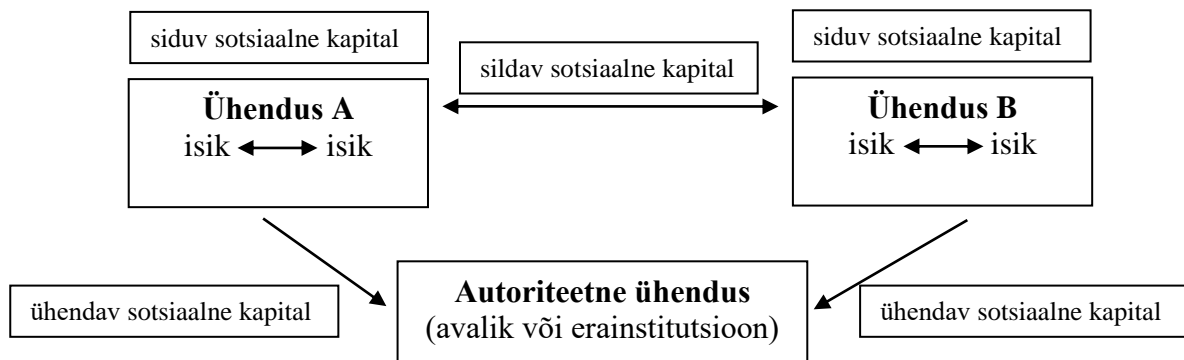


ühistegevust ja soovitava eesmärgi saavutamist. (Coleman 1988) Võrgustikud mängivad olulist rolli, kui need 1) rajanevad nii tugevatel indiviidide vahelistel seostel, et on võimelised toetama kohustuste, ootuste ja vastastikuse suhtlemise arengut, 2) loovad informatsiooni ning 3) on seotud reeglite ja tulemuslike sanktsioonidega. Sotsiaalse kapitali mõju kasvab ja süveneb koos kodanikuühenduste külluse ja ühiskonna tsiviliseerituse tasemega. Colemani uurimissuund toob peamiste sotsiaalse kapitali tahkudena välja usalduse, võrgustikud ja võrgustike eriilmelised hargnemised. (Ruutsoo 2001)

Sotsiaalse kapitali kontseptsiooni areng ja levik majandusteadusesse ja politoloogiasse, tõi kaasa mõiste laienemise indiviidi tasandilt kogukonna tasandile. Uue käsitluse kohaselt hakati sotsiaalset kapitali vaatlama kollektiivse ressursina, mille kasu avaldab mõju kogukonna, mitte indiviidi, tasandil. Sotsiaalse kapitali kogukondliku kontseptsiooni loojaks peetakse politoloog R. Putnami, kelle käsitluse kohaselt põhineb kogukondlik sotsiaalne kapital sotsiaalsetel normidel ja ühistegevusel. Putnami käsitluse keskmes on sotsiaalne kapital kui kodanikuühiskonna tunnusjoon, mis põhineb ühiskonnaliikmete kodanikuteadvusel, ühistegevust toetavatel sotsiaalsetel normidel ning usaldusel avalike institutsioonide vastu. (Parts 2006: 21–22) „Ühistegevuseks nimetatakse sellist inimeste omavahelist koostööd, mis on suunatud ühise tegevuse kaudu kõigi ühistöös osalenute vajaduste rahuldamisele” (Leetsaar 2012: 210). Sotsiaalsetes organisatsioonides on peamisel kohal liikmete huvi, mida on üheskoos võimalik optimaalsemalt (odavamalt või kvaliteetsemalt) rahuldada. Sotsiaalse ühistegevuse eesmärgiks on suurendada kogukonna koostööd ja sidusust ning suurendada sotsiaalset kapitali. (Leetsaar 2012) Putnami definitsiooni kohaselt tähendab sotsiaalne kapital üksikisikutevahelisi sidemeid – põhineb võrgustikel ja vastastikuse usalduse normidel, mis soodustab koordineeritud tegevust, võimaldab luua kogukondi, siduda ja koondada sotsiaalset struktuuri, hõlbustab ühiskonna eesmärkide elluviimist, majanduse toimimise efektiivsust ja koostööd vastastikuse kasu saamiseks (Putnam 1995).

Sotsiaalne kapital saab avalduda erinevas vormis ja erinevatel tasanditel (vt joonis 1). Putnam (2008) on eristanud siduvat (*bonding*) ja sildavat (*bridging*) sotsiaalset kapitali (nimetatud ka kui sotsiaalseks sildkapitaliks). Siduv sotsiaalne kapital avaldub võrgustikes, kus võrgustiku liikmed on omavahel seotud mingite konkreetse määratletud omaduse tõttu. Siduvad võrgustikud on pigem sissepoole vaatavad ja saavad tekkida sarnaseid

väärtushinnanguid omavate inimeste vahel (grupi sees). (Woolcock, Narayan 2000) Siduv sotsiaalse kapital on sobiv solidaarsuse tugevdamiseks ja vastastikuse seotuse soodustamiseks (Putnam 2008: 21) ning see väljendub eelkõige seostes sarnaste demograafiliste näitajatega inimeste vahel (Parts 2006a: 54). Sildav sotsiaalne kapital on väljapoole suunatud, ühendades erineva tausta ja huvidega, kuid sarnast positsiooni omavaid inimesi. Sildav sotsiaalne kapital ühendab erinevaid grupe (kogukondi). (Parts 2006a: 54) Mõned autorid on leidnud, et erinevate ühenduste vertikaalsete suhete iseloomustamiseks on vaja eristada ka ühendavat (*linking*) sotsiaalset kapitali. Ühendava sotsiaalse kapitali kaudu on võimalik kirjeldada suhteid ühiskonna hierarhias erinevatel tasanditel paiknevate inimeste või institutsioonide vahel (Woolcock 2001). Ühendava sotsiaalse kapitali kaudu saab luua erinevaid kontakte ning kasutada ära uusi potentsiaalseid ressursse. Suurendades vertikaalsete suhete võrgustikku, suureneb ühenduse või kogukonna üldine usaldus, läbi mille on võimalik mõtestatud koostöö erinevate autoriteetsete ühendustega, mis omakorda loob paremad võimalused erinevate ressursside kaasamisel kogukonna toimimiseks.



**Joonis 1.** Sotsiaalse kapitali liigid (Parts 2006a: 54).

Igasuguse ühiskondliku suhtlemise aluseks on sotsiaalsed võrgustikud (Parts 2006a: 52). Rose (1999) toob välja, et sotsiaalsed võrgustikud saavad olla nii formaalsed kui ka mitteformaalsed. Mitteformaalsed sotsiaalsed võrgustikud põhinevad vahetul suhtlemisel ning toimivad piiratud arvu individidega, kes on omavahel seotud suguluse teel või sõpruse kaudu. Formaalsed võrgustikud põhinevad reeglitel ja bürokraatial, neid võib iseloomustada juriidilise isiku vorm ja kindel aastatulu. Mitteformaalsed ja formaalsed sotsiaalsed võrgustikud on tihti omavahel seotud. (Rose 1999)

Järjest enam viiakse läbi erinevaid uuringuid ja vaatlusi sotsiaalse kapitali avaldumise ja tekke seoste määratlemiseks. Nii on näiteks Thissen (2009) võrrelnud kahe uuringu näitel Hollandi erinevates maapiirkondades sotsiaalse kapitali avaldumist. Esimene uuring viidi läbi riiklikul tasandil ja uuriti seost maapiirkondade sotsiaalse ühtekuuluvuse ja elukvaliteedi vahel. Teise, kohalikul tasandil läbiviidud uuringu, eesmärk oli määratleda sotsiaalse kapitali avaldumine küla tasemel. Tulemustest selgub, et mida kaugemal asub maapiirkond piirkonna keskusest, seda tugevam on kogukonna tunnetus, seda tihedam on omavaheline suhtlemine ning huvi ühistegevustes osalemiseks. Zierch jt (2009) lisavad, et traditsiooniliselt eeldatakse, et maakogukondadel on kõrgem sotsiaalse kapitali tase. Maapiirkondade väiksem rahvastikutihedus ning avalike teenuste piiratus soodustavad elanike vahelist aktiivsemat suhtlemist, kogukonna koostööd ja vabatahtlikku koostegutsemist. Kogukonnal on huvi, et kohalik piirkond saaks tagatud teenustega, mis on kättesaadavad suuremates keskustes. Ka Sørensen (2012) kinnitab oma uuringus Taani näitel, et maapiirkondades avaldub sotsiaalne kapital suuremal määral kui linnapiirkondades. Toodud näidetele tuginedes saab väita, et sotsiaalne kapital toetab ja aitab kaasa piirkondlikule arengule.

Käesolevas töös on vaatluse all sotsiaalne kapital kogukonna tasandil – inimeste soov ja võime koonduda sotsiaalsetes võrgustikes või gruppides, et saavutada ühiseid eesmärke.

## **1.2 Kogukonna defineerimine**

Kogukond tähendab bioloogilises mõttes gruppi ühiselt toimivaid organisme, mis jagavad teatud keskkonda. Inimkogukonnas võivad ühisteks teguriteks olla eelistused, ressursid, kasvatus, usk, vajadused või muud tunnused, mis mõjutavad asjaosaliste identiteeti ja ühtekuuluvust. (Arumäe 2010) Tuginedes eelnevale, saab kogukonnaks lugeda nii omavahel suhtlevat naabruskonda, kirikukogudust, aga ka ühist huvi omavat rahvatantsurühma.

Kogukonna määratlemise ajalugu on pikk ja üksikasjalik. Kogukond on sotsiaalteadustes üks laialdasemalt ja tihedamini käsitlust leidnud kontseptsioone (Barnard, Spencer 2007), kuid üks ja ühene mõistemääratlus sellel siiski puudub. Mõiste määratlemine sõltub paljuski ka rollist, millisena kogukonda näha soovitakse ja tasandist, kust seda tehakse.

Kogukonda saab käsitleda nii sotsiaalse suhtena piiratud alal, aga ka suhtena, mis pole ruumiliselt piiratud (Jary, Jary 1991).

Traditsioonilise või kõige laialdasemalt levinud käsitluse kohaselt saabki kogukonnana mõista erinevat sotsiaalsete suhete kogumit, mis toimib suhteliselt konkreetselt määratletud territooriumil või asukohas. Nii on näiteks Williams ja Durrance (2009) määratlenud kogukonnana ühise ajaloo ja kultuuritaustaga inimesi, kes elavad teatud geograafilistes piirides. Arumäe (2010) toob välja, et sageli kasutatakse sõna „kogukond” iseloomustamaks gruppi inimesi, kes tunnevad üksteist, jagavad ühiseid väärtusi, tegutsevad koos ja hoiavad sotsiaalselt ühte teatud geograafilises asukohas, mis on suurem kui üks majapidamine. „Külakogukond on piirkonnas elavad inimesed, keda ühendavad tugevad sotsiaalsed sidemed, kodukoha identiteet ja ajalugu” (Noorkõiv 2016). Sarnast käsitlust on kasutatud ka Ernst & Young Baltic AS poolt (2012) läbiviidud uuringus, kus on kirjeldatud kogukonda (ühtlasi ka külakogukonda) kui kultuuriliselt, ajalooliselt või looduslikult ühtekuuluvat või ühishuvist lähtuvat geograafiliselt külgnevat piirkonda.

Tänapäeval ei ole enam kogukonna määratlemine seotud niivõrd konkreetse geograafiliselt piiritletud asukohaga, üha olulisemat osakaalu omab sotsiaalne tasand. Täienduseks kogukondade suhteliselt masinlikule geograafilisele määratlusele, kerkib nüüdisaegses ühiskonnas üha rohkem esile arutelu kogukondade ja identiteetide paljususest (Noorkõiv 2016). Kuna kogukonnad paikuvad erinevates piirkondades ning on seotud erinevate valdkondadega, erinevad ka argumendid ja põhjused, mis konkreetset kogukonda koos hoiavad (Fraser 2005). Tänapäeval on kogukonnad üha rohkem mitmekesisestunud, lisandunud on nii virtuaalsed, olukorra- kui ka huvipõhised kogukonnad, mis vähendavad nende asukohapõhist osatähtsust. Kogukonnatundes mängivad üha rohkem keskset rolli suhtluse sagedus, viis ja kvaliteet. (Noorkõiv 2016) „Kogukond on personaalne suhe isiku ja teiste kogukonnaliikmete vahel” (Arumäe 2010). Cohen (1985) väidab, et mõiste „kogukond” hõlmab endas rituaale ja traditsioone, mille kohaselt kogukond moodustub inimestest, kellel on omavahel midagi ühist ning see ühine aspekt eristab neid märkimisväärselt teiste võimalike kogukondade liikmetest. Alates interneti võidukäigust ei ole füüsiline ruum kogukondlikule tegevusele enam piiranguks. Inimesed võivad ja saavad koguneda virtuaalses keskkonnas *online*-kogukondadesse ning jagada ühiseid huvisid sõltumata füüsilisest asukohast. (Arumäe 2010)

Huvi aktiivsete ja toimivate kogukondade vastu on muutunud Eestis ka riiklikul tasemel üha olulisemaks. Kogukondlikku aktiivset tegevust kirjeldatakse nii Sotsiaalministeeriumi, Maaeluministeeriumi kui ka Siseministeeriumi valitsemisala arengukavades ja strateegiatel. Nii kirjeldatakse Eesti maaelu arengukavas 2014–2020, kuidas maapiirkonna arengu üheks olulisemaks eelduseks on tugev kohalik kogukond ning piirkonna elanike sotsiaalne kaasatus. Ühtlasi kirjeldatakse maapiirkondade kohaliku arengu soodustamist läbi LEADER-meetme, mille üheks olulisemaks eeliseks on otsustustasandi kohalikule elanikule lähemale toomine ning piirkondlike ressursside ja võimaluste parem arvestamine toetuste suunamisel. (Eesti maaelu arengukava 2014-2020) Eesti regionaalarengu strateegias 2014–2020 tuuakse välja, kuidas muutub järjest olulisemaks igapäevaelu teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi tagamine maapiirkondade äärealadel ning kuidas maapiirkondade jätkusuutlikkuse säilimisel tähtsustub kogukonna ja kohapealse koostöö roll piirkondlikus arendustegevuses. Seda peamiselt läbi kohaliku omaalgatuse, kogukonna kaasatuse ja kogukonnateenuste pakkumise. (Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020)

Oluline on ka kogukonna ja kohaliku võimu omavaheline läbisaamine ja suhtlemine. Aktiivne kogukond saab aidata kaasa kohaliku valitsemise tõhususele, võttes enda kanda mõned avalikud teenused. Sidus kogukond loob aluse sotsiaalsele suutlikkusele töötada ühiste eesmärkide saavutamise nimel (Putnam 2008). Kohalik võim saab soodustada sotsiaalse sidususe kasvu kogukonnas läbi informeerimise, konsulteerimise, rahalise või moraalse toetamise, kogukonna initsiatiivi tunnustamise või ka kogukonna harimise näol. Ühtlasi saab kohalik võim kaasa aidata sotsiaalse kapitali loomisele kogukonnas, kaasates kodanikuühendusi otsuste kujundamise protsessi. (Field 2003) Kohalik kogukond, läbi kodanikualgatusliku tegevuse ja oma piirkonna elanike huvide eest seisjana, on oluliseks partneriks kohaliku elu korraldamisel (Vihma, Lippus 2014).

Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020 kohaselt on oluline, et Eesti erinevates piirkondades läbiviidavad arendustegevused väärtustaksid ja tugevdaksid piirkondlikku identiteeti. Ühtlasi tuuakse välja, et suur osa kodanikuühendusi tegutseb kohalikul tasandil, küla- või asumiseltside vormis. (Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020)

Kodanikuühiskonnas tegutsevad erinevatest vajadustest ja eesmärkidest lähtuvad kodanikuühendused. Putnam (1994) on liigitanud kodanikuühendused, nende rolli alusel ühiskonnas, kolmeks: 1) ühendused, kelle kaasabil on võimalik ennetada ja lahendada ühiskondlikke probleeme, 2) ühendused, kes aktiivselt osalevad nii oma kogukonda kui ka

riiki puudutavate otsuste tegemises ja elluviimises ning 3) ühendused, kes aitavad parandada ühiskonna sidusust, usaldust ja koostööd. (Putnam 1994) Samuti võib kodanikuühendusi liigitada nende eesmärkide alusel: 1) ühendused, kes tegutsevad väljenduslike eesmärkide nimel ja 2) ühendused, kes tegutsevad rakenduslike eesmärkide nimel. Väljenduslike eesmärkide nimel tegutsevate organisatsioonide püüdluseks on säilitada ja edendada kindlaid norme järgivaid väärtusi, nende puhul võib ka ühine tegutsemine olla eraldi eesmärk, näiteks kirjandusring, rahvatantsurühm, jalgpalliklubi. Rakenduslike eesmärkide nimel tegutsevad ühendused soovivad saavutada konkreetseid eesmärke ning ühisest tegevusest saadud rahulolu ei ole esmane, näiteks konkreetse sihtrühma olukorra parandamine või ka teenuste korraldamine. (Etzioni 1961)

Vihma ja Lippus poolt (2014) läbiviidud uuringus „Eesti kogukondade hetkeseis” seatakse kahtluse alla Eesti kogukondliku tegutsemise jätkusuutlikkus. Üle poolte uuringusse kaasatud kogukonna ühendustest lõpetaksid tegevuse, kui vahetuks ühenduse eestvedaja. Kolmandiku uuringusse kaasatud ühenduste hinnangul ei toimiks kogukonna tegevus siis enam sarnasel kujul.

### **1.3 Kogukonnateenuste olemus ja toimimine**

Paljude Eesti maapiirkondade probleemiks on rahvaarvu vähenemine ning elanikkonna vananemine, millest tingituna kahaneb nii avaliku sektori kui ka erasektori poolt pakutavate teenuste valik nendes piirkondades. Teenuste koondumine linnadesse ja/või valla keskustesse toob kaasa vajaduse muuta nendes piirkondades senist teenuse pakkumise struktuuri. Üha süvenevaks probleemiks on, et maapiirkondades ei pakuta ootuspäraseid teenused või ei vasta nende teenuste tase kogukonna ootustele (Põlvamaa Partnerluskogu strateegia 2014–2020). Kogukonnateenuste pakkumist ja olemasolu peetakse maaelu arengu ja elavdamise üheks olulisemaks võtmeteguriks (Raagmaa jt 2014).

Putnam (1993) on nimetanud sotsiaalset kapitali kodanikuühiskonna üheks olulisemaks ressursiks. Kodanikuühiskonna arengukavas 2015–2020 on kirjeldatud vabatahtlikkusel põhineva tegevuse rolli mitmete probleemide lahendamisel. Läbi vabatahtliku tegevuse tugevneb sotsiaalne sidusus, suureneb kodanikuaktiivsus ja omavaheline seotus. Läbi vahatahtliku tegevuse on võimalik panustada oma kogukonna arengusse, mis omakorda

väljendub paremas sotsiaalses ja ka majanduslikus keskkonnas. (Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020)

Eesti Külaliikumine Kodukant (2006) on kirjeldanud kogukonnateenust kui mittemateriaalset väärtust, mis aitab kaasa kogukonna arengule ja töökohtade loomisele piirkonnas, mille pakkujaks võib olla nii ettevõtja kui ka mittetulundusühing. Kogukonnateenust on võimalik pakkuda eelkõige piirkondades, kus erineb turegulatsiooni tõrkeid (väikese kasumitootluse tõttu ei ole erasektor huvitatud teenuse pakkumisest) või ise teenust pakkuda on odavam.

Ernst & Young Baltic AS poolt (2012) läbiviidud uuringus „Avalikuks kasutamiseks mõeldud objektide mõju kogukonnale ning investeeringute vajadus sotsiaalse ja tehnilise infrastruktuuri parandamiseks maapiirkondades“ on määratletud kogukonna teenus kui „kogukonna liikmetelt kogukonna liikmetele pakutav teenus, mis lähtub kogukonna vajadustest ning mille eesmärgiks ei ole kasumi teenimine, kuid tasu võtmine teenusekulude katmiseks on põhjendatud“.

Kohaliku omaalgatuse programmi määruses (2018) on defineeritud kogukonnateenust kui „kogukonna käivitatud kohalikule arengule ja töökohtade loomisele orienteeritud jätkusuutlikku tegevust uute väärtuste loomiseks või tema liikmete jaoks“. Kohaliku omaalgatuse programmi eesmärk on aidata kaasa tugevate ja omaalgatusel põhinevate kogukondade tekkimisele. Läbi programmi toetatakse tegevusi, mis on suunatud kogukonna identiteedi tugevdamiseks, kogukonnaliikmete ühistegevust soodustavate avalikuks kasutuses olevate objektide rajamiseks või arendamiseks ning kogukonnateenuste pakkumiseks. Peamiselt on kohaliku omaalgatuse programmi kaasabil arendatavate kogukonnateenuste eesmärgiks tagada teenuse kättesaadavus turutõrkepiirkonnas.

Raagmaa jt (2014) toovad esile, et kuigi kogukonnateenuste definitsiooni ei ole rangelt määratletud, on erinevate käsitluste baasilt võimalik välja tuua mõningad sarnaseid näitajad. Kogukonnateenus on eelkõige vajalik kogukonna liikmete heaolu tagamiseks ja kogukonna arengu soodustamiseks, sealjuures teenuse pakkumine toimub peamiselt teiste kogukonnaliikmete poolt ja vabatahtlikkuse alusel. Kogukonnateenuseks saab lugeda ka kogukonnaliikmete poolt pakutavat rahalist teenust juhul kui pakutava teenuse eest saadav tulu suunatakse omakorda kogukonna või konkreetse piirkonna arengusse.

Kogukonnateenuste pakkumise juures on oluline, et need vähendaksid kogukonnaliikmete väljaminekuid ja parandaksid nii kogukonnaliikmete elukvaliteeti. Ühtlasi saab kogukonnateenusena käsitleda avalikku teenust, mille osutamine on delegeeritud kogukonnale. (Raagmaa jt 2014)

Ernst & Young Baltic AS (2012) poolt läbiviidud uuringus tuuakse välja neli arusaama kogukonnateenuste mõistest (järjest kitsenevas järjestuses):

- 1) Kogukonnateenusteks on kõik kogukonnas pakutavad teenused, mis soodustavad kohalikku arengut või mida pakutakse kohalikest huvidest lähtuvalt. Oluline ei ole niivõrd teenuse pakkuja ega ka teenuse saaja, vaid kasu suurus kogukonnale. Antud definitsioon ei erista kogukonnateenust märkimisväärselt tavapärastest piirkonnas pakutavatest teenustest, mistõttu on antud käsitlus liialt laialivalguv.
- 2) „Kogukonnateenus on kogukonna liikmetele pakutav teenus, mis teenib kohalikke huve.” Selle käsitluse juures jäetakse kõrvale avalikud teenused ning läbivaks mõtteks on jätkuvalt, et kogukonnateenusel saadav otsene (kogukonna sees osutatav teenus) ja ka kaudne (kogukonnast väljapoole osutatav teenus) kasu suunatakse kogukonna või kohaliku piirkonna arenguks. Probleemiks võib kujuneda kogukonnast väljapoole osutatava teenuse eristamine eraettevõtlusest ning esile võib kerkida kõlvatu konkurentsi problemaatika.
- 3) Kogukonnateenus on kogukonna liikmetelt kogukonna liikmetele pakutav teenus, mis keskendub kogukonnas tunnetatud vajadusest tulenevatele teenustele. Teenuse pakkumise eesmärk ei ole kasumi teenimine, kuid ei välista tasu võtmist teenusekulude katmiseks. See lähenemine jätab kõrvale kogukonnast väljapoole pakutavad teenused.
- 4) Neljas käsitlus defineerib kogukonnateenuse analoogselt eelmises punktis tooduga, kuid kitsendab seda tingimustega, et teenust põhineb vabatahtlikkusel ning sellega ei kaasne materiaalselt kasu.

Käesoleva töö raames ja empiirilises osas kirjeldatud uuringu läbiviimisel käsitletakse kogukonnateenuse mõistet eelnevalt kirjeldatud kolmanda definitsiooni alusel. Sarnasest käsitlusest lähtub ja seda kirjeldab oma 2014–2020 strateegias ka Põlvamaa Partnerluskogu. MTÜ Põlvamaa Partnerluskogu on LEADER-põhimõttel tegutsev koostöökogu, kes tegutseb avalikes huvides ning kelle tegevuse põhieesmärgiks on Põlvamaa kolmes vallas kohaliku initsiatiivi ja kohaliku elu arendamine, tegevuspiirkonna



integreeritud strateegia koostamine, elluviimine ja arendamine tuginedes kolme sektori partnerlusele. (Põlvamaa Partnerluskogu strateegia 2014–2020)

OECD riikidega võrreldes on Eesti-sisesed regionaalsed sotsiaal–majanduslikud arenguerinevused üsna suured (OECD 2011). Eesti maaelu arengukava 2014–2020 kohaselt kasvab ääremaa tunnustega piirkondade osatähtsus Eesti rahvastikus ja pindalas eelkõige elanikkonna vananemise ja negatiivse iibe ja linnastumise tõttu. Madala asustustihedusega rajoonide olulisemaks probleemiks on nõrk majandus, hariduskultuuriline mahajäämus ning sobivate töökohtade puudus. Elanikkonna kahanemisega kasvavad avalike teenuste osutamise kulud, mis omakorda mõjutab teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti nendes piirkondades. Uute oludega kohanemiseks tuleb maapiirkondadele ja hõrealadele pöörata rohkem tähelepanu, kasutades võimalusel uuenduslikke ning ebatraditsioonilisi lahendusi. Olulise kohanduva võimalusena nähakse kogukonnateenuste väljaarendamist. (Eesti maaelu arengukava 2014–2020)

Eesti regionaalarengu strateegias 2014–2020 käsitletakse kogukondade ja kogukondliku tegevusena konkreetse piirkonna või paikkonna inimesi organiseeritud või organiseerumata kujul ning nende poolt algatatud ja elluviidavaid tegevusi, mis on seotud selle sama piirkonna arendamise või kogukonnateenuste osutamisega. Strateegias tuuakse välja, et toimepiirkonna keskusest kaugemal paiknevate äärealade puhul on kesksel kohal elamisväärsate tingimuste tagatus. Selleks on vajalik tugevam kogukondade osalus piirkondlikus arendustegevuses (sh kohaliku omaalgatuse näol), kogukonnateenuste osutamisel ja töökohtade loomisel. Kohandudes muutunud oludega, on vaja ühtlasi pühenduda realistlikele võimalustele rahvastiku vähenemise ja vananemise aeglustamiseks maapiirkondades. (Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020)

Suur osa kodanikuühiskonnast tegutseb küla- või asumiseltside näol (Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020) ning nende tegevuse peamiseks eesmärgiks on kohaliku arengu toetamine ja kohaliku piirkonna arendustegevuse eestvedamine (Noorkõiv 2016). Suuremal osal küla- või asumiseltsidel on kooskäimiseks koht, näiteks hoone või ruumide näol, mida võib nimetada ka külamajaks. „Külamaja on külas või külade piirkonnas asuv kooskäimise koht, mille omanik on või mida lepingu alusel haldab ning milles tegevuste peamine korraldaja on küla arendusselts” (Noorkõiv 2016).

Külamajal saab olla erinevaid funktsioone (Noorkõiv 2016):

- 1) külamaja kui kogukonnakeskus, mis võimaldab aastaringset kooskäimist, kus korraldatakse kogukonna ühisüritusi ja viiakse läbi seminare, ühtlasi on võimalik, et samades ruumides pakutakse mõningaid teenuseid, näiteks avalik internetipunkt või ruumide rent. Selline kooskäimise koht soodustab kogukonna omavahelist suhtlemist ning toetab piirkondlikku ühistegevust;
- 2) külamaja kui kultuurikeskus, kus on regulaarselt võimalik läbi viia kogu valla kultuuritegevusi, korraldada huviringide tegevust või külateatrit. Lisaks internetipunktile ja ruumide rendile, võib funktsioonide hulgas olla veel näiteks raamatukogu, jõusaal, köögi kasutamine, vara rentimine jms;
- 3) külamaja kui teenusekeskus, kus on võimalik pakkuda nii avalikke kui ka kogukonnateenuseid, näiteks raamatukogu, infokeskus, kohvik, ruumide ja vara rent (näiteks peotelk või helivõimendusseadmed), pood kogukonna poolt valmistatud käsitöö müügiks, pesemisteenus jms. Teenused võivad olla rahalised, nende osutamisest saadud tulu suunatakse külamajade paremaks majandamiseks.

Noorkõiv (2016) lisab, et külamaja omandiga seotud küsimused võivad olla lahendatud erinevalt. Näiteks võib külamaja kuuluda külaseltsile ning maja ülalpidamiseks ja majandamiseks ressursside leidmine on külaseltsi, kui omaniku, kanda. Külamaja on avatud eelkõige seltsi enda tegevusteks ning kõik tegevused organiseeritakse ja korraldatakse vabatahtliku tegevuse alusel. Samas on ka külamajasid, mis kuuluvad kohalikule omavalitsusele ja on antud külaseltsile pikaajalise lepingu alusel tasuta kasutamiseks. Kuid on ka külamajasid, kus kohalik omavalitsus maksab maja korrashoidmise eest tasu ning toetab seltsi rahaliselt maja haldamisel. Enamasti on rendilepingutes sätestatud ka hoonetesse vajalike investeeringute tegemine ja amortisatsiooni katmine. Samuti võib külaseltsidele kuuluda maa-alasid (külaplatse), kus on võimalik korraldada erinevaid väliüritusi. Külaplatsidele võib olla rajatud erinevaid väliatraktsioone (näiteks lava, paviljonid, kiigeid, grillimis- või istumiskohad jms) ning soovijatel on võimalik neid erinevate ürituste läbiviimiseks rentida. (Noorkõiv 2016)

Keskseks küsimuseks maapiirkondades, eelkõige kaugemates väikeküladest, on saanud toimetulek muutustega, mis on peamiselt seotud töökohtade kaotuse ja teenuste kaugenemisega. Paljuski on oluline kuidas kohalik kogukond suudab kohaneda toimunud muutustega ning mida on valmis ette võtma, et olukorda parandada. Eesti küladest võib

leida mitmeid positiivseid näiteid, kus kogukond on ühiselt otsustanud mõne olemasoleva hoone erinevate funktsioonidega teenuskeskuseks või külakeskuseks kohandada. (Raagmaa, Noorkõiv 2013) Näiteks on Võrumaal Rõuge vallas asuvas Sänna Kultuurimõisas avatud kogukonna pood. See on kogukonnaliikmete poolt ellu kutsutud pood, kust saab osta nii kohalikku kui ka välismaist mahekaupa ja mille tegevusest saadavat tulu kasutatakse kogukonnakeskuse käigus hoidmiseks ja arendamiseks. Samuti asuvad Sänna Kultuurimõisa teenuskeskuses raamatukogu, lastehoid, duširuum, avatud on puutöökoda, selvepesula, kodanikukino, võimalik on rentida ruume ja külaliskorterit ning ühtlasi toimib see kaugtöökeskusena. (Sänna Kultuurimõis 2018)

MTÜ Võrumaa Partnerluskogu poolt tellitud ja Krames Konsultatsioonid OÜ poolt läbiviidud (2014) uuringus toodi Võrumaa näitel välja 32 erinevat kogukonnateenust, mida külaseltsides pakutakse. Uuringu raames rühmitati välja toodud teenused Eha Paasi (2010) teenuste liigitust kohandades viide gruppi: erateenuseid asendavad teenused, info- ja koolitusteenused, kultuuriteenused, külaturismi tooted või teenused ning sotsiaalteenused. Tabelis 1 on väljatoodud eelnevalt kirjeldatud teenuste liigitus ja gruppidesse paigutatud teenuste nimetused.

**Tabel 1.** Külaseltsides pakutavad teenused ja liigitus (Krames Konsultatsioonid 2014).

Erateenuste asendamine	Info- ja koolitusteenus	Kultuuriteenus	Külaturismi teenus/ toode	Sotsiaalteenus
jõusaal; kaugtöökeskus; kogukonnapood/ kohaliku toodangu lett; ruumid ettevõtjale; seadmete/ tehnika rent ja remont; toiduainete valmistamine ja müük; veskiteenus	internet; koolitusteenus; nõustamisteenus; printimine; raamatukogu	(kultuuri)ürituste korraldamine; huvi- ja spordiringid; kino; kontserdid; teater; kursused; laagrite korraldamine; noortetuba; näitus; teemaõhtu; õppepäevad ja –reisid	giiditeenus; laat; ruumide rent; majutus; telkimine; muuseum; õpitoad	dušš; eakate päevakeskus; kool; lastehoid; mängutuba; pesupesemine; taaskasutuspunkt; saun; toiduabi vahendamine; õpilaskodu; vererõhu mõõtmine

Võrumaa uuringus osalenud mõistsid kogukonnateenuste mõistet erinevalt, mistõttu käsitleti nii kogukonnas sees kui ka kogukonnast väljapoole pakutavaid teenuseid (peamiselt grupp „külaturismi teenus või toode”).

Ka Põlva maakonna arengudokumentides viidatakse kodanikualgatuse aktiivsusele ning toetatakse kogukonna heaolu suurendavate tegevuste elluviimist nii kohaliku omavalitsuse kui ka kogukonna enda tasandil. Põlvamaa tunnuslause „Põlvamaa – rohelisem elu“ üheks tugisambaks või läbivaks ideeks on maalähedane elulaad, mis hõlmab endas traditsioonilisi majapidamisi, kultuurmaastikke, väikeseid kuid ehedaid külasid ja elujõulisi kogukondi. (Põlvamaa mainekujunduskava 2016–2020)

Rahvastiku vähenemine ja vananemine maakonnas sunnib kohalikke omavalitsusi optimeerima avalikke teenuseid, et tagada nende kvaliteet ja jätkusuutlikkus. Eesmärgiks on seatud info viimine avalike teenuste osas inimestele võimalikult lähedale, näiteks külakeskustesse või e-teenusena. Ühtlasi nähakse vajadust täpsemalt kaardistada teenuste vajadus ning määratleda avalike teenuste loetelu, mida on võimalik osutada kogukonna keskuste baasil. Põlva maakonna arengukavas 2015–2020 on toodud ühe alaeesmärgina toimivates külakeskustes piirkondlike, erinevaid teenuseid koondavate kogukonnakeskuste käivitamine. Muuhulgas nähakse, et kogukonnakeskuses on sotsiaaltöötaja teeninduspunkt, raamatukogu, avalik internetipunkt, ruumid kogukonna huvi- ja ühistegevuse võimaldamiseks, ühtlasi saaks külakeskuse ruume kasutada kaugtöökeskusena. (Põlva maakonna arengukava 2015–2020)

Sealjuures kirjeldatakse vabasektori olulist ja üha suurenevat rolli külakogukondade arendamisel ning nii kultuuri- ja sporditegevuse kui ka vaba aja sisustamisel. Väiksemates kogukondades talletatakse ajalugu, korraldatakse ühisüritusi, peetakse külapäevi ja säilitatakse traditsioone. Kohalikud omavalitsused peavad oluliseks ja toetavad kogukonnakeskuste arendamist, et inimeste jaoks oleksid olemas ja säiliks kogukonna kesksed kogunemispaid, mis samaaegselt võimaldaksid pakkuda ka uusi, huvitavaid ning Põlvamaa eluolu ja traditsioone tutvustavaid teenuseid nii ümberkaudsetele elanikele kui külastajatele. (Põlvamaa arengukava 2015–2020)

## **2 KOGUKONNATEENUSTE PAKKUMINE PÕLVAMAA KÜLASELTSIDES**

### **2.1 Uurimistöö metoodika**

Käesolevas magistritöös uuritakse Põlvamaa külaseltside poolt pakutavate kogukonnateenuste hetkeseisu, tarbimisaktiivsust ja arengupotentsiaali.

Uuringus seatud eesmärkide täitmiseks kasutatakse juhtumiuuringut, mille objektideks on seitse üksikjuhtumit ehk seitse Põlvamaa külaseltsi. Juhtumiuuring on sobilik, kui keskendutakse konkreetse juhtumi kontekstile, uuritakse ilmingut tema tavapärasel keskkonnas ning olukordade kohta kogutavad andmed on väga mitmekülgsed (Laherand 2008: 74). Kvalitatiivseid andmeid käesolevas töös seatud uurimisülesannetele vastamiseks kogutakse poolstruktureeritud vahetute individuaalintervjuude abil, mis viiakse läbi uuringusse kaasatud külaseltside esindajatega. Intervjuu on meetodina pandlik, andes võimaluse kohendada andmekogumist situatsioonist ja vastajast sõltuvalt. Intervjuu võimaldab koguda mitmekülgset infot, vastaja saab seisukohti põhjendada ning vajadusel on võimalik kasutada lisaküsimusi. (Hirsjärvi jt 2007: 192)

Poolstruktureeritud või osaliselt struktureeritud intervjuu korral kasutatakse ettevalmistatud intervjuu kava, kuid konkreetse intervjuu läbiviimisel on võimalik, tulenevalt intervjuu käigust, muuta küsimuste järjekorda. Poolstruktureeritud küsimustik annab vastajale võimaluse vastata oma sõnadega ning esitada ka subjektiivseid hinnanguid. (Lepik jt 2014) Kõik läbiviidud intervjuud salvestatakse ning salvestuste alusel teostatakse nende transkribeerimine ja sisu analüüs.

Uurimistöö valimi koostamisel kasutati ettekavatsetud valimi meetodit. Ettekavatsetud valimi (nimetatud ka eesmärgist lähtuvaks või eesmärgipäraseks valimiks) korral valib uurija, oma eelnevatele kogemustele või teadmistele tuginedes, välja uuritava valdkonna kõige iseloomulikumad esindajad. Valimi moodustamiseks on paika pandud kindel reeglistik ning uuritavad kaastakse valimisse ettekavatsetult. (Õunapuu 2017: 143) Autori eesmärgiks oli kaasata valimisse vähemalt üks külaselts igast kohalikust omavalitsusest.

Ülejäänud valimisse kaasatud külaseltside osas oli seatud kriteeriumiks, et nad paikneksid üle maakonna võimalikult erinevas piirkonnas, et oleks võimalik teha üldistusi maakonna kontekstis. Konsulteriti ka Põlvamaa Partnerluskogu tegevjuhiga, et kaasata valimisse võimalikult erineva suunitlusega külaseltse ja millistes tegeletakse rohkemate kogukonnateenuste pakkumisega kui ainult ruumide rent.

Käesolevas töös kasutatakse 2018. aasta aprillis läbiviidud intervjuude andmeid. Intervjuud viidi läbi seitsme Põlvamaa erinevas piirkonnas paikneva külaseltsi esindajaga. Viis läbiviidud intervjuud toimusid konkreetse külaseltsi ruumides, kaks intervjuud toimusid külaseltsidega mitteseotud ruumides. Intervjuu küsimustiku koostamisel lähtuti käesoleva töö eesmärgist ja uurimisülesannetest, aluseks võeti varasemalt Eestis läbiviidud uuringutes („Jõgevamaa kogukondade pakutavate kogukonnateenuste uuring” (Raagmaa jt 2014) ning „Kogukonnateenuste arendamise võimalused Võrumaal” (Krames Konsultatsioonid 2014)) kasutatud küsimustikud. Intervjuu küsimustiku (toodud lisas 1) abil paluti külaseltsidel määratleda kogukonna mõiste ning iseloomustada oma kogukonda, seejärel oli eesmärgiks saada ülevaade kogukonna (külaseltsi) poolt pakutavatest kogukonnateenustest ning külaseltsi hinnangutest kogukonna vajaduste osas ja eesmärkidest täiendavate kogukonnateenuste pakkumiseks tulevikus. Vesteldi ka toetuse taotlemise võimalustest ja toetuste kaasabil kogukonna kasutuses oleva infrastruktuuri parendamise teemadel. Intervjuud hõlmasid järgmisi alateemasid:

- külaseltsi tegevus;
- kogukonna definitsioon;
- kogukonna iseloomustus (suurus, aktiivsus);
- pakutavad kogukonnateenused (eeldused, praegune teenuste nimekiri, tarbimine);
- vajadused tulevikus;
- kogukonnateenuste rahastamine.

Intervjuu keskmiseks pikkuseks kujunes 45 minutit. Kõike lühem intervjuu kestis 30 minutit, kõige pikem 70 minutit, intervjuude kogumaht on viis tundi ja viis minutit. Uurimistöö valimisse olid kaasatud järgmised külaseltsid (nimetatud juhuslikus järjekorras): Kähri Seltsimaja MTÜ, Laho Küla Selts MTÜ, MTÜ Kodukant Lootvina, MTÜ Taevaskoja, MTÜ Prangli Külaselts, Saverna Kes Kus MTÜ ja Naha Küla Selts MTÜ.

Uurimistöö autor ei nimeta intervjuudele viidates külaseltside nimesid, eesmärgiga kaitsta intervjuudes osalenud inimeste anonüümsust ning ühtlasi ei ole töös loodud üldistuste mõistes külaseltsi nimetuse välja toomine oluline. Läbiviidud intervjuud on tähistatud järgmiselt: Intervjuu A, Intervjuu B, Intervjuu C, Intervjuu D, Intervjuu E, Intervjuu F ja Intervjuu G. Autor rõhutab, et intervjuude tähistused ei ole seotud eelnevalt välja toodud seltside nimede järjekorraga.

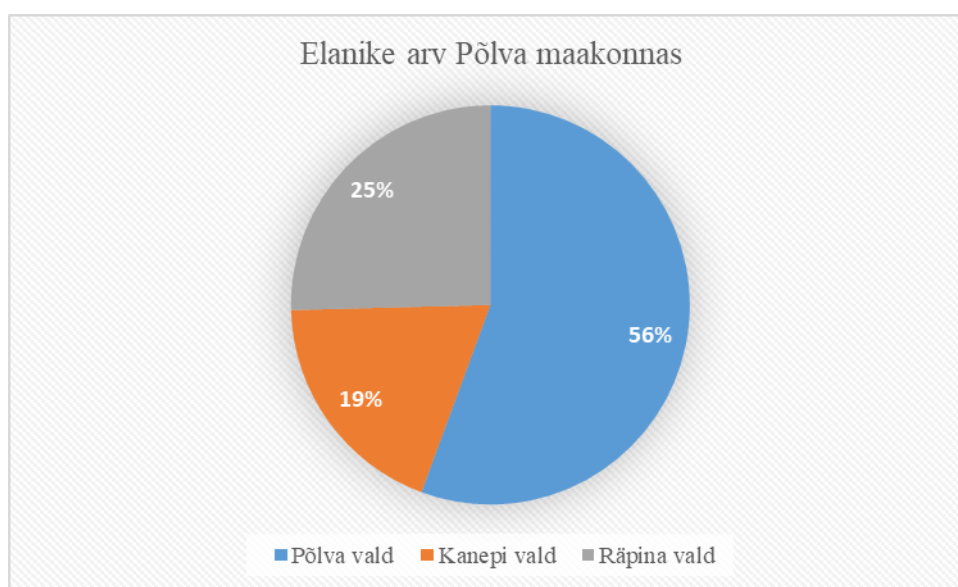
Analüüsiks kasutati juhtumiülest ehk horisontaalset analüüsi, mille puhul käsitletakse samal ajal mitut analüüsivat juhtumit korraga (Kalmus jt 2015). Intervjuude analüüsimisel lähtuti induktiivse sisuanalüüsi meetodist, mille korral vaadeldakse esmalt üksikobjekte ning liigutakse järjest edasi, et oleks võimalik teha kogutud andmestiku baasilt üldistusi (Õunapuu 2014: 47). Induktiivset lähenemist iseloomustab andmetest lähtuv lähenemine, mille eesmärgiks on uuritavate maailma mõistmine ja nende tõlgenduste ja tähenduse analüüs (Kalmus jt 2015). Transkribeeritud intervjuude mitmekordsel lugemisel kujunesid välja korduvad alateemad, mida võib nimetada koodideks ning mille alusel jätkus edasine autoripoolne analüüs. Teksti kodeerimisel tekkinud kategooriad ja koodid on toodud lisas 2.

Töö tulemuste esitamisel ja ilmestamisel on toodud väljavõtteid transkriptsioonidest. Töös esitatud transkriptsioonid on esitatud kaldkirjas ning teksti lõpus on viide intervjuule (näiteks Intervjuu B). Transkriptsioonides kasutatud märgistus on järgmine: sümbolit (.) on kasutatud, kui intervjuueeritav tegi küsimusele vastates lühikese pausi; sümboliga /.../ on tsitaadi sisu lühendatud, et seda paremini mõista. Otseselt äratundmist võimaldavad vihjed ja autoripoolsed kommentaarid või täpsustused on toodud nurksulgudes, näiteks [*nimetab küla nime*].

Rahvastikuprotsessidel on mõju ühiskonna arengule ning ühiskonna areng mõjutab omakorda rahvastikuprotsesse. Rahvastikuprotsessidest on mõjutatud nii majanduses, keskkonnas kui ka sotsiaalelus toimuvad muutused. Seega on rahvastikuprotsessidest mõjutatud ka kogukondade suurus ja vanuseline jaotus. Elanike arvu kirjeldamiseks Põlvamaa külades kasutatakse Rahvastikuregistri andmeid seisuga 01.01.2018.

## 2.2 Uurimispiirkond ja külaseltside iseloomustus

Käesoleva töö raames on üldiseks uurimispiirkonnaks Kagu-Eestis paiknev Põlva maakond. 2017. aastal toimunud haldusreformi järgselt kujunes Põlva maakonna pindalaks 1841 km<sup>2</sup> ning senise 13 omavalitsuse asemel moodustus kolm uut omavalitsusüksust – Põlva, Kanepi ja Räpina vallad (Põlva... 2017). Põlva maakonnas on kokku 190 haldusüksust: kaks vallasisest linna – Põlva ja Räpina, seitse alevikku ja 181 küla. Põlvamaa elanike arv Rahvastikuregistri andmetel seisuga 01.01.2018 on 25 651 inimest. Joonisel 2 on toodud Põlvamaa elanike arv omavalitsusüksuste lõikes.

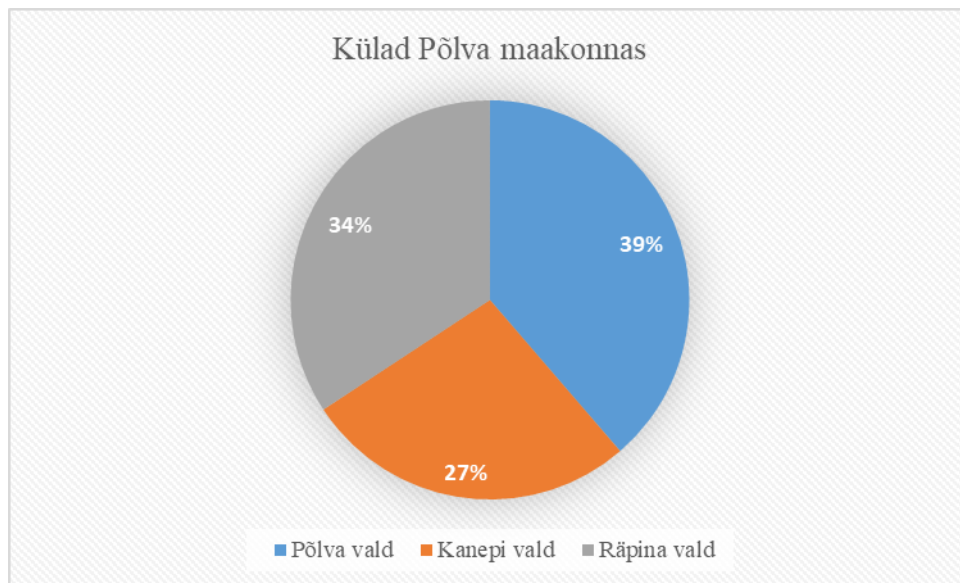


**Joonis 2.** Põlvamaa elanike jaotus omavalitsusüksuste lõikes seisuga 01.01.2018. (Rahvastikuregister 2018)

Põlvamaa elanike koguarvust 56% elab Põlva vallas, 25% Räpina vallas ning 19% Kanepi vallas. Põlva valla territooriumile jääb kokku 74 haldusüksust (70 küla, 3 alevikku ja vallasisene linn), Räpina vallas on 66 haldusüksust (62 küla, 3 alevikku, 1 linn) ja Kanepi vallas 50 haldusüksust (49 küla ja 1 alevik).

Piirkonna rahvaarv, vanuseline jaotus ja elukohta kaugus valla keskusest mõjutavad oluliselt kogukonna vajadusi, sealhulgas kodukohas pakutavate teenuste osatähtsust. Käesoleva töö mõistes on määratletud kogukond ja kogukondlik tegevus külade tasemel. Põlva maakonnas on kokku 181 küla, mis jaotuvad üsna võrdselt kolme omavalitsusüksuse vahel. Joonisel 3 on toodud külade paiknemine Põlvamaa valdades.





**Joonis 3.** Külade paiknemine Põlva maakonnas. (Rahvastikuregister 2018)

Nagu jooniselt 3 nähtub, asub 39% küladest Põlva vallas, 34% Räpina vallas ja 27% Kanepi valla territooriumil. Põlva maakonnas kokku elab külates 15 289 inimest, mis moodustab üle poole (täpsemalt 59%) kogu maakonna elanikest, linnades elab 7 632 inimest ja alevikes 2 730 elanikku.

Läbiviidud uuringus keskendutakse täpsemalt külaseltside tegevusele. „Küla arendusselts on küla või külade piirkonnas tegutsev, ühistegevust suunav vabatahtlik ühendus, mis üldjuhul tegutseb mittetulundusühingu vormis (peamisel nimetusega külaselts) ja mille tegevuse peamine eesmärk on kohaliku arengu eestvedamine ja toetamine ning piirkonna arendustegevuse planeerimine ja elluviimine” (Noorkõiv 2016). Külaseltsid on olnud läbi aegade aktiivsed kogukonna elu korraldajad, organiseerinud külaelanike kokkusaamisi ja ühisüritusi. Tänapäeva muutuvus ühiskonnas eeldatakse jätkuvalt aktiivse kogukonna olemasolu, kes seisab oma piirkonna elanike vajaduste ja teenuste kättesaadavuse eest ning vajadusel ja võimalusel on ka valmis pakkuma oma kogukonnale kogukonnateenuseid. Läbiviidud uuringu raames koguti andmeid seitsmelt Põlva maakonna külaseltsilt, kelle näitel ja esindajate hinnangute alusel vaadeldakse Põlvamaa külaseltside poolt pakutavate kogukonnateenuste hetkeseisu, tarbimisaktiivsust ja arengupotentsiaali. Nagu eelpool kirjeldatud, olid uurimistöö valimisse kaasatud: Kähri Seltsimaja MTÜ, Laho Küla Selts MTÜ, MTÜ Kodukant Lootvina, MTÜ Taevaskoja, MTÜ Prangli Külaselts, Saverna Kes Kus MTÜ ja Naha Küla Selts MTÜ.

Kõik uuringus osalenud külaseltsid on organisatsioonivormilt mittetulundusühingud. Seltside asutamise aeg jääb ajavahemikku 2003. aastast kuni 2011. aastani. Neli külaseltsi seitsmest on tegutsenud üle 10 aasta.

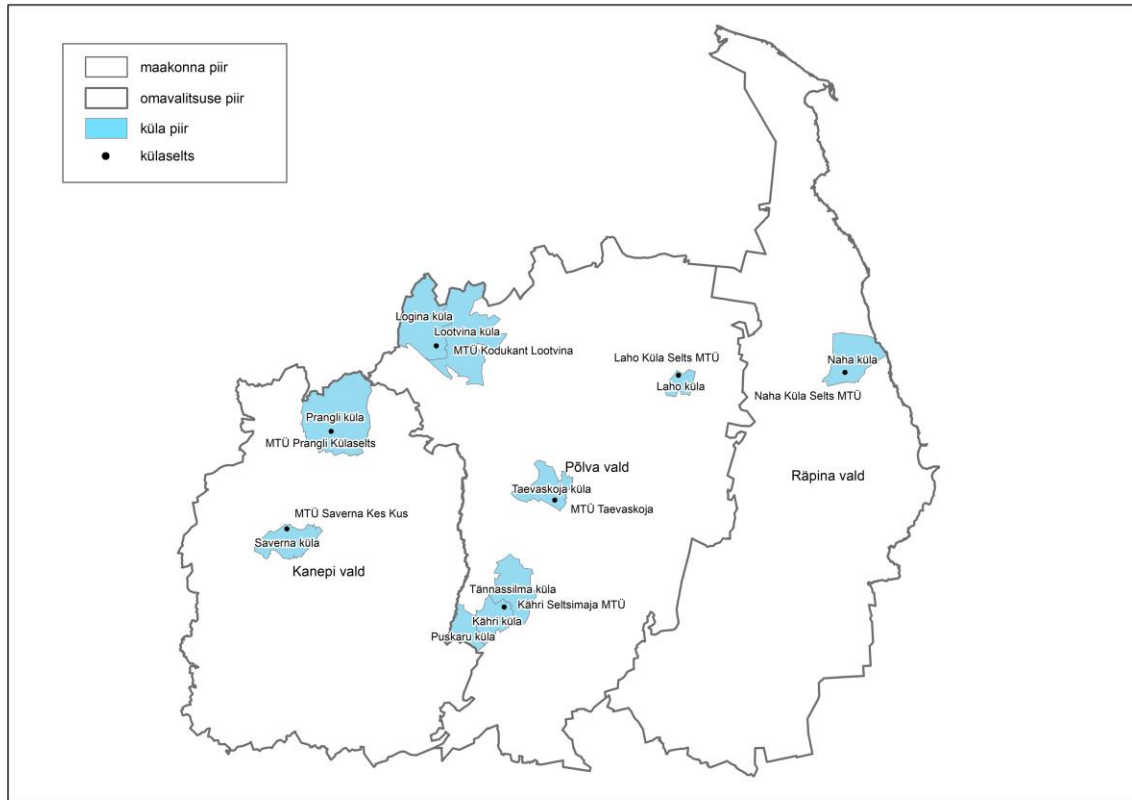
Uuringusse kaasatud külaseltsid tegutsevad üldjuhul oma küla piirides, välja arvatud Kodukant Lootvina, kes tegutseb kahe küla (Lootvina ja Logina) piirides ja Kähri Seltsimaja, kelle teeninduspiirkond ulatub kolme küla (Tännassilma, Kähri, Puskaru) piiridesse. Sarnaselt Võrumaa Partnerluskogu poolt (2014) tellitud uuringus välja toodule, tegutsevad ka Põlvamaa külakogukonnad kõigil uuringu raames vaadeldud juhtudel sama kohaliku omavalitsuse piirides, mille piirides nad asetsevad. Kogukonna piirid iseloomustavad omakorda piirkonda, kust kogukonnaliikmed külaseltsis erinevaid teenuseid tarbimas käivad. Seda piirkonda võib nimetada külaseltsi teeninduspiirkonnaks. Vaatluse all olevate Põlvamaa külaseltside teeninduspiirkondade suurus jääb kuni kolme küla piiresse, põhiliselt pakutakse teenuseid siiski vaid oma küla piires. Kuna uuring hõlmab kogukonnateenuste pakkumist kogukondades, on tabelis 2 välja toodud elanike arv, kellele on teenused peamiselt suunatud.

**Tabel 2.** Uuringus osalenud külaseltsid ja nende teeninduspiirkonnad

Omavalitsus	Külaselts	Külaseltsi teeninduspiirkond	Elanike arv
Põlva vald	Kähri Seltsimaja MTÜ	Kähri küla	89
		Puskaru küla	57
		Tännassilma küla	214
	MTÜ Kodukant Lootvina	Logina küla	50
		Lootvina küla	121
	Laho Küla Selts MTÜ	Laho küla	38
	MTÜ Taevaskoja	Taevaskoja küla	100
Kanepi vald	MTÜ Prangli Külaselts	Prangli küla	116
	Saverna Kes Kus MTÜ	Saverna küla	317
Räpina vald	Naha Küla Selts MTÜ	Naha küla	118

Uuringus osalenud külaseltside teeninduspiirkondades elab Rahvastikuregistri andmetel seisuga 01.01.2018 kokku 1220 inimest. Kõige väiksema elanike arvuga piirkonnas tegutseb Laho Küla Selts, kõige suurema elanike arvuga piirkonnas Kähri Seltsimaja. Neljas küsitletud külaseltsi tegutsemispiirkonnas asuvas külas on ka ametisse nimetatud külavanemad, ühes piirkonnas on külavanem veel ametlikult ametisse kinnitamata ning kahes külas ei ole külavanemaid valitud ja vastajate hinnangul ei pea külaelanikud

vajalikuks eraldi külavanemat valida, sest piirkonnas on aktiivselt tegutsev külaselts. Uuringusse kaasatud külaseltside asukoht ja paiknemine maakonna kontekstis on toodud joonisel 4.



**Joonis 4.** Uuringupiirkond ja intervjuueeritud külaseltside paiknemine.

Seitsmest intervjuueeritud külaseltsist neli (MTÜ Taevaskoja, Laho Küla Selts MTÜ, MTÜ Kodukant Looivina, Kähri Seltsimaja MTÜ) tegutsevad Põlva vallas, kaks (MTÜ Prangli Külaselts ja Saverna Kes Kus MTÜ) Kanepi vallas ja üks (Naha Küla Selts MTÜ) Rõpina vallas. Kõik vastajad olid juriidiliselt vormilt mittetulundusühingud, kahel (MTÜ Taevaskoja ja Kähri Seltsimaja MTÜ) juhul teeb külaselts koostööd kogukonnas tegutsevate seltsingutega.

Kõik uuringus osalenud külaseltsid paiknevad valla keskuse suhtes erineval kaugusel. Kõige lähemal tegutsev külaselts asub 5 kilomeetri kaugusel valla keskusest, kõige kaugemal tegutseva seltsi vahemaa valla keskusest on 24 kilomeetrit.

Järgnevalt kirjeldatakse juhtumianalüüsi tulemusi intervjuude alateemade kaupa. Peamised arvamused on grupeeritud ning teksti ilmestamiseks on lisatud tsitaate intervjuudest. Mõned küsimused leidsid käsitlemist erinevate alateemade raames, mistõttu võib esineda

korduvaid vastuseid empiirilise osa erinevates alapeatükkides. Intervjuudes olid avatud küsimused, mis andis kõigile intervjuueeritavatele võimaluse küsimustele erinevalt läheneda ning mõnel juhul ei vastatud otseselt küsimusele, vaid kirjeldati vastust läbi konkreetse olukorra.

## 2.3 Külaseltside tegevus ja kogukonna määratlemine

Intervjuu küsimustiku esimese poole eesmärk oli teada saada millega külaseltsid tegelevad, kuidas nad defineerivad kogukonna mõistet, kes moodustavad nende jaoks kogukonna, kui aktiivsed on kogukonna liikmed ning missugune on vanuseline jaotus kogukonnas.

Nagu eelpool kirjeldatud, on uuringusse kaasatud seitse Põlvamaa erinevas piirkonnas tegutsevat külaseltsi. Kõigi uuringus osalenud külaseltside tegutsemise peamiseks ja läbivaks eesmärgiks on oma piirkonna elukeskkonna parendamine, küla traditsioonide edasikandmine ning läbi ühiste tegevuste kogukonnas suhtlemise tugevdamine.

*MTÜ tegeleb siis peamiselt ühisürituste korraldamisega – vastlapäev, jaanipäev, külapäev, talgud. (Intervjuu G)*

*Põhiline on see (.) et mingit otsest teenust me ei paku (.) aga pakume inimestele võimalusi tegutsemiseks. Et keegi võtab idee ja siis haarab teisi kaasa ja (.) siis (.) kui me koos midagi teeme, see nagu toidab kogu seda kogukonna olemist ja küla. (Intervjuu F)*

*Me üldiselt oleme spetsialiseerunud nii-öelda sporditeenuste pakkumisele või üldisemalt inimeste tervise edendamisele kogukonnas. (Intervjuu E)*

*No ütleme, et (.) meie nagu olemegi oma külaelanike vaba aja veetmisele pühendunud. /.../ Aga üldiselt meie külaseltsi mingi eesmärk ei ole see rahateenimise eesmärk, vaid pigem ongi ikka kooskäimise koht /.../ (Intervjuu D)*

Kaks intervjuueeritavat lähtusid oma külaseltsi tegevuse kirjeldamisel põhikirjas toodust.

*MTÜ tegevuse põhieesmärgid on külaelanike vaba aja sisustamine, käsitöö traditsioonide edasiviimine ja säilitamine, keskkonnasäästlike eluviiside propageerimine ja keskkonnateadlikkuse tõstmine /.../ samuti on meie eesmärgiks avalikuks kasutamiseks mõeldud objektide rajamine ja parendamine. (Intervjuu B)*

*/.../ Pigem oleme siin ikka tegelenud külaelu edendamise, [nimetab küla nime] ja selle lähiumbruse külade ühistegevuse arendamise, külaelu ja traditsioonide säilitamise ja väärtustamisega, külaelanike ühiste huvide esindamisega, võimalusel ka erinevatele huvigruppidele eakohase tegevuse võimaldamise ja selle koostöö*

*arendamisega, samuti küla esindamisega suhtlemisel teiste ühenduste ja organisatsioonidega. (Intervjuu C)*

Üks intervjueeritav tõi külaseltsi tegevuse iseloomustamise juures lisaks kultuuri- ja vabaaja ürituste korraldamisele välja ka külakogukonnale suunatud teenuste pakkumise ning ühtlasi kirjeldas, et mõnede teenuste sihtgrupiks on kogukonnavälised osapooled.

*Põhitegevus meil MTÜ-l on küla kultuuriürituste korraldamine ja külakogukonnale teenuste pakkumine. Põhiliselt me tegeleme vabaaja sisustamisega küla elanikele ja erinevate teenuste pakkumisega (.) need on kaks põhilist suunda. Meil on ka koduleht, kust saab iseenesest lugeda täpsemalt, see võib küll mõnevõrra erineda sellest, mis meil tegelikult pakkuda on, aga üldine nimekiri on seal toodud. Pluss siis ikkagi me külaseltsiga tegeleme ka välistele osapooletele mõningaste teenuste pakkumisega, kes ei ole nii-öelda külast endast, vaid on kuskilt väljastpoolt. Kuna me asume turismipiirkonnas, siis on teatud asjad, mida me saame pakkuda. (Intervjuu A)*

Kokkuvõttes võib öelda, et intervjuudest nähtub, et kesksel kohal on kogukonnale ühistegevuse pakkumine, mida rõhutasid kõik intervjueeritavad. Üks intervjueeritav nimetab eraldi ka kogukonnast väljapoole teenuste pakkumist. Samuti eristub üks teine selts oma tugeva fookusega spordile.

Peamiselt kasutavad külaseltsid oma tegevuseks kohalikule omavalitsusele kuuluvaid hooneid või ruume, mis on antud külaseltsile pikaajalise lepingu alusel tasuta kasutamiseks. Üks külaselts tegutseb kohaliku kiriku omandis olevates ruumides ja kahel külaseltsil ei ole tegutsemiseks eraldi ruume, üks külaselts korraldab kogukonna kokkusaamisi ja ühisüritusi külaplatsil ning teine kasutab üritusteks kokkuleppeliselt kohalikku staadionit. Üldjuhul ei tegutse uuringus osalenud külaseltsides palgalisi inimesi, vaid üks intervjueeritav tõi välja, et külaseltsi hoone korrashoidmiseks on palgal osalise koormusega inimene.

### **Külaseltside arusaam kogukonnast**

Järgnevalt on esitatud uuringus osalenud külaseltside esindajate arusaamad kogukonnast ning kogukondade iseloomustused.

Intervjuude käigus paluti intervjueeritavatel kirjeldada, kuidas nad mõistavad terminit „kogukond”. Mõiste määratlemisel olid pooled vastajatest pisut ebakindlad, kuid peamiselt määratleti kogukonnana oma küla piirides elavaid inimesi. Samas toodi välja ka külaseltsi tegevustes osalevaid aktiivseid liikmeid väljastpoolt konkreetse küla piire ning suveperioodil lisanduvaid kogukonnaliikmeid. Vastuste analüüsimisel jagunesid

arusaamad kahte rühma: 1) kogukond kui külaelanikud (nii püsi- kui osaajaelanikud) ning 2) kogukond kui piirkond.

### **Kogukond kui külaelanikud**

Kõik külaseltsid määratlesid end peamiselt kui külakogukondi, tuues esmase määratlusena välja oma küla territooriumil elavad inimesed. Kui külaseltsi tegevuspiirkond hõlmas mitut küla, siis loeti kogukonnaks nende külade piirides elavad inimesed.

*/.../ kui inimesed omavahel ei suhtle, siis on see lihtsalt territoorium /.../ Ma arvan, et kogu see elanikkond siin. Need [nimetab külade arvu] kokku /.../ (Intervjuu F)*

*Kogukond (.) no see ühtne küla.(.) Kõik tegutsevad ühe eesmärgi nimel. (Intervjuu G)*

Ühe kogukonna esindaja tõi välja, et lisaks küla püsielanikele, peetakse kogukonnaliikmeteks ka ainult suveperioodil külas elavaid inimesi. Intervjueeritava hinnangul on neil kahte tüüpi osaajaelanikke: suveperioodiks vanavanemate juurde saabunud lapsed ning pered, kes omavad külas suvilatüüpi majapidamisi. Olenemata kohapeal viibitud ajast, on osaajaelanikud oma kogukonnaga tihedalt seotud ning osalevad aktiivselt nii küla heakorra töödel kui ka kogukonnale suunatud tegevustes ja ühisüritustel.

*Siin külas meil on külaelanikud kogukond. Siia kuuluvad nii püsielanikud kui ka meie puhul siis sellised majapidamised (.) kus inimesed on suveperioodil rohkem siin. (Intervjuu A)*

Teooriale tuginedes, saab väita, et esimesse rühma paigutatud arusaamad põhinevad kogukonna mõiste kõige traditsioonilisemal käsitlusel – kogukond kui sotsiaalsete suhete kogum, mis toimib suhteliselt konkreetsetl määratletud territooriumil või asukohas.

### **Kogukond kui piirkond**

Teise rühma vastajate hinnangul kuuluvad kogukonda nii oma küla elanikud kui ka ümberkaudsete, ühes piirkonnas paiknevate, külade elanikud. Antud juhul ei ole kogukonna määratlemine seotud niivõrd konkreetse geograafiliselt piiritletud territooriumiga, olulist rolli mängib sotsiaalne tasand ja inimeste omavaheline läbisaamine.

*Meie jaoks on ikka kogukond põhiliselt [nimetab küla nime], aga (.) võib tegelikult öelda ka, et ümberkaudsed külad on meie kogukond. Valla mõistes kogukond on meie jaoks natukene nõrgemate sidemetega, sest vald on suhteliselt suur ja me ei ole hinnanud oma võimekust nii kõrgelt, et oleksime kujutanud ette, et me hakkame näiteks [nimetab küla nime], mis paikneb meie mõistes kaugel, koostööd tegema. (Intervjuu C)*

*Eks ta külarahvas ikka on, kes meil ümber ringi asuvad, et (.) meie küla ja lähemad ümberkaudsed külad ka kokku. (Intervjuu E)*

*Me nii rangelt ei ole piiritlenud kogukonda ja meil on selliseid häid sõpru, (.) kes no kasvõi laupäevakute aegu tulevad appi või (.) jõulupidudel oleme koos ja. (.) Et me oleme ikka haaranud ka siit kõrvalt külast /.../ Me ei ole nii rangelt piiritletud ainult oma küla territooriumiga. /.../ (Intervjuu D)*

*/.../ Kogukond ongi peamiselt meie küla rahvas ja (.) tegelikult ka need, kes aktiivselt võtavad meie üritustest osa /.../. (Intervjuu B)*

Viies intervjuus seitsmest rõhutasid intervjuueeritavad eraldi, et kogukonda määratleb aktiivne osalus, isegi kui liikmed ei ole nende geograafilisest piirkonnast.

Järgnevalt kirjeldatakse uuringus osalenud kogukondade suurust, vanuselist jaotust ja aktiivsust.

Uuringus osalenud kogukonnad on väga erineva suurusega. Kõige väiksemas kogukonnas on alla 100 inimese, kolme kogukonda kuulub hinnanguliselt 100–150 inimest, ühes kogukonnas on 150–200 inimest ning kahte suuremasse kogukonda kuulub 300–350 inimest.

Samuti erinev kogukondade vanuseline jaotus. Kogukondade kirjelduse alusel saab need liigitada kolme gruppi: noorevad kogukonnad, ühtlase vanuselise jaotusega ja vananevad kogukonnad. Kolmes kogukonnas moodustavad põhilise osa noored ja keskealised inimesed.

*/.../ meie külas on pensionäre üsna väheks jäänud, meil on enamus peresid siin lastega. Pigem on nagu vahetunud noorema põlvkonna vastu. (Intervjuu B)*

*No ütleme, et keskealised ja noored pigem. See vanem põlvkond on järk-järgult eest ära kadunud. (Intervjuu D)*

*Noori ja peresid on tulnud meie piirkonda./.../ Ma arvan, et üldiselt kõiki kokku võttes, jääb ikka pigem nooremapoolseks see vanuseline ülekaal. (Intervjuu G)*

Kahel juhul toodi välja, et külaelanikkond on vananev ja kogukonna liikmed on pigem kesk- ja vanemaealised inimesed.

*Pigem keskealised ja vanemaealised. (Intervjuu D)*

*/.../ Suurim osakaal on 60+ vanuses inimesi. Põhiliselt on ikkagi vananev küla, võib nii öelda, (.) vähemalt hetkeseisuga. (Intervjuu A)*

Ning kahel juhul on kogukonnas esindatud võrdselt erinevas vanuses inimesi.

*Ma arvan, et vanuseliselt on meil üsna läbisegi. (Intervjuu E)*

*Saab öelda, et meil on lapsi, keskealisi ja vanemaealisi. (Intervjuu F)*

Hindamaks, kas kogukond on oma eesmärgid formaalsel kujul kokku leppinud ja/või näeb vajadust selle järgi, uuriti, kas neil on olemas arengukava. Vastajad jagunesid kaheks: arengukava omavad ja mitteomavad kogukonnad. Kahel uuringus osalenud kogukonnal on kinnitatud arengukava ning tegeletakse järjepidevalt arengukava kaasajastamisega. Arengukava omavate kogukondade esindajate hinnangul on see oluline dokument eesmärgipäraste sihtide seadmisel nii küla üldise arengu mõistes (kogukonna kasutada oleva infrastruktuuri süsteemne ja jätkusuutlik arendamine) kui kogukonna heaolu tagamisel (kogukonna vajaduste kaardistamine ning nendest lähtuv teenuste planeerimine või lahenduste otsimine). Ühes kogukonnas tegeletakse arengukava koostamisega, eesmärgiga see sellel aastal kinnitada. Ühes vaadeldud kogukonnas on olnud arengukava, kuid see on tänaseks aegunud ning seda ei ole plaanis uuendada. Kolmes kogukonnas ei ole arengukava ning kogukond ei näe ka vajadust selle koostamiseks.

Küsid es intervjuueeritavatelt hinnanguid oma kogukonna liikmete aktiivsuse kohta, kirjeldati kahel juhul, et kogukond on väga aktiivne – kõigist kogukonna liikmetest vähemalt pooled tarbivad kogukonnale pakutavaid hüvesid ning võtavad aktiivselt osa ühisüritustest.

*/.../ kogukonnas üldiselt, ma arvan, et pooled pered ikka. (Intervjuu B)*

*Kui võtta, et 100 inimest on meil külas ja neist 62 on aktiivsed, siis ikkagi suhteliselt suur osa on aktiivseid. Ülejäänud on pigem passiivsed, kuigi nad ikkagi aegajalt tarbivad mõningaid teenuseid, näiteks meie külaseltsi saali rentimise teenust. (Intervjuu A)*

Kahel juhul hindasid kogukonna esindajad, et kolmandik nende liikmetest on aktiivsed.

*Eriti aktiivseid on kuskil 15. Siis 30 on selliseid pigem aktiivseid, et kui kutsud, siis tulevad. (.) Aga kui on üritus, siis osaleb 50-60 inimest ikkagi jah keskest läbi. Ma julgen öelda, et 1/3 (.) kohe tugevalt, (.) on aktiivsed. (Intervjuu F)*

*Üritustest võtab osa... ma ütleks, et meil on olnud ka selliseid 30 inimesega üritusi. Et kuskil 1/3 on ikka aktiivseid... või no jah, tulevad kohale... (Intervjuu C)*

Kolmel juhul ei osatud kogukonna aktiivsust täpselt määratleda. Kirjeldati üksikuid traditsioonilisi üritusi, millest osavõtt on aktiivne, kuid ülejäänud kogukonnale suunatud tegevustest osavõtt on pigem väheaktiivne.



*Mul on seda hetkel raske hinnata. (.) Külapäevadel me ei üldiselt registreeri inimesi, kui on aga sellised väiksemad [nimetab ürituse liigi], siis registreerime. /.../ Aga kogukond üldiselt (.) absoluutselt nad võiksid ikka aktiivsemad olla. (Intervjuu E)*

*Eestvõtjaid on vähe. Osavõtjate arv sõltub üritusest. (Intervjuu G)*

*Eestvõtjatest on minu enda pere./.../ Ja siis on meil naabri pere. Et see ongi nagu selline korraldajate põhituumik meil. (.) Aga osalejate poolest /.../ üritustel ikka käiakse. (Intervjuu D)*

Eelnevat kokku võttes võib järeldada, et kogukonnaliikmete aktiivsus kogukonnategemistes osalemises on enamusele külaseltsidest mõningaseks murekohaks. Kui kogukonnal peaks tekkima soov hakata pakkuma konkreetset kogukonnateenust, mis ei ole seotud vabaajaveetmise tegevusega, võib tekkida probleem kogukonnaliikmete osaluse tagamisel.

## **2.4 Kogukonnateenuste pakkumine**

Järgnevas osas kirjeldatakse missugused on intervjuueeritute hinnangul kogukonnateenuste pakkumise eeldused, missugused on külaseltside poolt pakutavad kogukonnateenused ning kui aktiivselt kogukonnaliikmeid pakutavaid teenuseid tarbivad. Intervjuueeritavate hinnangutele tuginedes kirjeldatakse missuguste lisateenuste järele on kogukonnas vajadus.

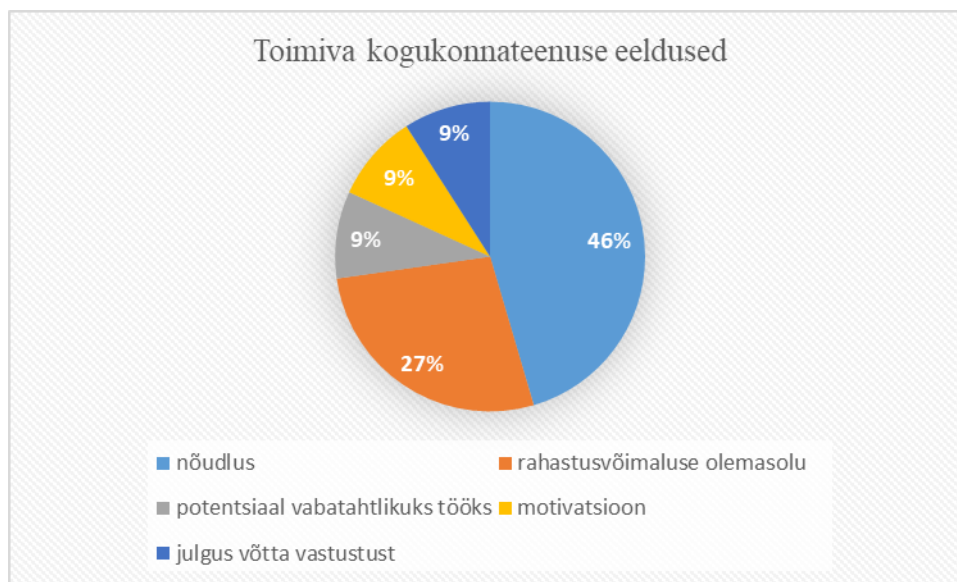
Nagu juba eelnevalt kirjeldatud (vt peatükk 2.2), kuuluvad külaseltside kasutada olevad ruumid peamiselt kohaliku omavalitsuse omandisse ning ühel juhul ka kiriku omandisse. Külaseltside ja omanike vahel on sõlmitud tähtajatud ruumide kasutamise lepingud. Ka Ernst & Young (2012) ja MTÜ Võrumaa Partnerluskogu (2014) uuringutes on välja toodud, et avalike kooskäämiskohtade omanikeks on enamasti kohalikud omavalitsused. Läbiviidud intervjuudes toodi esile piirkonna infrastruktuuri (külamaja või -platsi) olulisus. Kooskäämise koha olemasolu soodustab intervjuueeritavate hinnangul ühistegevuse aktiivsust, ürituste korraldamist ja läbiviimist.

*Kindlasti ka külakeskuse olemasolu soodustab ühistegevuste läbiviimist ja organiseerimist. See on ikkagi väga vajalik, kui seda ei oleks, siis... kättemaks ei tee. (Intervjuu F)*

*Mina ei kujuta ette, kui näiteks siin enam külakeskust ei oleks, sest me oleme koguaeg nii-öelda ääre alal paiknenud, see ongi kooskäämise koht. (Intervjuu B)*

## Eeldused kogukonnateenuse pakkumiseks

Kogukonnateenuse tekkimisel on alati teatud eeldused. Kogukonnateenuste alateema sissejuhatuseks paluti intervjuueeritavatel kirjeldada, missugused tegurid mõjutavad nende hinnangul toimiva kogukonnateenuse tekkimist (joonis 5).



**Joonis 5.** Toimiva kogukonnateenuse eeldused, vastuste % (protsentuaalne jaotus on arvestatud kõikidest intervjuude käigus mainitud teguritest).

Viiel juhul seitsmest (46%-l kõikidest intervjuudes nimetatud eeldusteguritest), toodi välja, et toimiva kogukonnateenuse peamiseks eelduseks on nõudlus kogukonnas.

*Toimiv on see, millele on nõudlust ja millesse suhtutakse heaperemehelikult. Me oleme seda arutanud (.) selle saali rendi näitel: saali rentimine on teenus,(.) ta toimib kui sellele on nõudlust. Tasuta teenus ei ole reeglina hea teenus, mingisugune summa peab selle eest küsitud saama. Ja teenuse tarbija suhtub sellesse heaperemehelikult, vastasel juhul kogukonnateenus sureb lihtsalt välja. (Intervjuu A)*

Kolmel juhul (27%-l kõikidest nimetatud eeldusteguritest) kirjeldati nõudluse kõrval ka rahastamisvõimaluse või toetuse olemasolu.

*Pakkumise poole pealt... ehk, et oleks nõudlus ja rahastus peab olema. (Intervjuu G)*

*Toimiva kogukonnateenuse eelduseks.. (.) kindlasti peab olema nõudlus ja ütleme, et kui siin mingit projekti või midagi hakata tegema, siis tasubki ju teha selle peale, mille järgi on siin vajadus. (Intervjuu D)*

*Peamiselt ongi eelduseks ikka nõudlus, ma arvan. (.) Ja kindlasti ka kõrvalise toetuse või rahastuse olemasolu. (Intervjuu B)*

Lisaks kirjeldas Intervjueeritav C toimiva kogukonnateenuse tegurina, et peab olema inimesi, kellel on vabatahtlikuna tegutsemiseks mitmesugust potentsiaali (näiteks aega ja tahet), Intervjueeritav E tõi peamise eeldusena välja entusiastliku sisemise motivatsiooni olemasolu ning Intervjueeritav F pidas oluliseks teguriks julgust võtta vastustust.

Kokkuvõtvalt võibki öelda, et kõige olulisem kogukonnateenuse pakkumise eeldus on kogukonna soovidel põhinev nõudlus. Kuigi rahastuse olemasolu arvati ka oluline olevat, võib siiski järeldada, et see ei ole takistavaks teguriks teenuse pakkumisel. Kõik külaseltsid tõid intervjuude vältel esile, et kohaliku omavalitsuse tugi kogukonnateenuste pakkumisel on oluline. Samas toodi välja, et suhted vallaga on head ning koostöökogemused positiivsed. Kohalik omavalitsus läbi erinevate projektide toetamise aitab kaasa kogukonnas erinevate tegevuste läbiviimisele.

*Vald pakub tegelikult kõikidele külaseltsidele Põlvas seda võimalust, et kui kuskile projekt kirjutada, siis kaasfinantseerimisega vald aitab. (Intervjuu A)*

*Omavalitsus on meid hästi palju toetanud, kui meil on olnud igasugu asju (.) või üritusi olnud vaja teha. (Intervjuu B)*

*/.../ me oleme saanud projektidega siin mõned asjad, omaosalust on aidanud vald maksta. (Intervjuu D)*

### **Pakutavad kogukonnateenused**

Iga intervjuu alguses oli määratletud kogukonnateenuse definitsioon, et vestlus kujuneks ühtsete arusaamade järgi. Kogukonnateenus on kogukonna liikmelt kogukonna liikmetele pakutav teenus, mis lähtub kogukonna vajadustest. Kogukonna teenuse eesmärgiks ei ole kasumi teenimine, kuid tasu võtmine teenusekulude katmiseks on põhjendatud (Ernst & Young Baltic AS 2012). Samas selgus, et külaseltsid pakuvad ka erinevaid kogukonnast väljapoole suunatud teenuseid (näiteks ruumide rent ja giiditeenus). Väljapoole pakutavaid teenuseid nimetati kõigis intervjuudes.

Uuringusse kaasatud külaseltsid tõid välja järgmised kogukonnale suunatud teenused:

- 1) (kultuuri)ürituste korraldamine (nimetasid kõik intervjueeritavad);
- 2) vaba aja sisustamine (nimetasid 5 intervjueeritavat 7-st);
- 3) koolituste, õppepäevade, laagrite korraldamine (nimetasid 4 intervjueeritavat 7-st);
- 4) ruumide rentimine (nimetasid 5 intervjueeritavat 7-st);
- 5) vahendite rentimine (nimetasid 2 intervjueeritavat 7-st);
- 6) seadmete rentimine (nimetasid 2 intervjueeritavat 7-st);

- 7) avalik internetipunkt (nimetasid 2 intervjueritavat 7-st);
- 8) pesu pesemise teenus (nimetas 1 intervjueritavat 7-st);
- 9) huviringide korraldamine (nimetasid 4 intervjueritavat 7-st);
- 10) printimisteenus (nimetasid 2 intervjueritavat 7-st);
- 11) heakorrasteenused küla heaks (nimetasid kõik intervjueritavad);
- 12) heakorrasteenused kogukonnaliikmete abistamiseks (nimetas 1 intervjueritavat 7-st);
- 13) toiduabi vahendamine (nimetas 1 intervjueritavat 7-st);
- 14) kogukonnasaun (nimetas 1 intervjueritavat 7-st);
- 15) kogukonnakohvik (nimetas 1 intervjueritavat 7-st);
- 16) lugemistuba (nimetas 1 intervjueritavat 7-st).

Induktiivset lähenemist kasutades ja tulemust kõrvutades varasemalt Võrumaa (2014) uuringus väljatoodud teenuste klassifikatsioonile, võib Põlvamaa külaseltsides pakutavad kogukonnasteenused jagada nelja suuremasse rühma: 1) kultuuriteenused, 2) info- ja koolitusteenused, 3) sotsiaalteenused ja 4) erasteenuste asendamine.

### **Kultuuriteenused**

Kõik külaseltsid kirjeldasid teenuseid, mida võib kokkuvõtvalt „kultuuriteenusteks” nimetada. Uuringusse kaasatud Põlvamaa külaseltside peamine tegevus hõlmabki kogukonna koos tegutsemise võimaldamist. Kõik intervjueritavad tõid esmase määratlusena esile ühised traditsioonilised üritused (tähtpäevade tähistamised, külapäevade organiseerimised ja läbiviimised). Lisaks kirjeldati kogukonnale korraldatud ekskursioone, külamajadesse organiseeritud teatrietendusi ja kontserte.

*Kultuuriüritustest oleme teinud paar-kolm korda suviseid ekskursioone /.../ (Intervjuu A)*

*/.../ peamiselt kultuuriürituste korraldamine, (.) toome siia erinevaid teatritükke /.../ Meil on ka kontserte olnud /.../ (Intervjuu F)*

Ka vaba aja sisustamist saab lugeda kultuuriteenuseks, vaba aja sisustamist (nii olemasoleva infrastruktuuri või vahendite olemasolul kui huviringide töö korraldamise vormis) nimetasid teenustena kuus külaseltsi seitsmest.

*Kultuuri poole pealt siis, organiseerime neid teatreid. /.../ Siis on meil huviringid – käsitööring, toiduvalmistamise ring, kus käivad nii lapsed, noored kui ka vanurid. (Intervjuu G)*

*Sportlike tegevuste harrastamiseks on meil külas tehtud võrkpalli- ja korvpalliplatsid, samuti on meil valgustatud kelgumägi. Külakeskuses on lauatenise ja koroona lauad kasutamiseks. Oleme mõelnud diskgolfi raja rajamise peale. (Intervjuu A)*

*Huviringidest on meil meeste koroonaklubi, pensionäride klubi, naised teevad aegajalt käsitööd. (Intervjuu F)*

*Siis 2010–2011 oli meil vibukoolituse projekt /.../ ja siis järgmise projektiga soetasime vibu komplekti. /.../ Vibulaskmist oleme teinud ka kohalikel üritustel, näiteks kirbuturul. (Intervjuu B)*

*Meil ongi peamised valdkonnad sport ja kultuur. (.) Terviserajad, väljõusaal, loodusõpperada, tervisespordiüritused, matkapäevad, ühisüritused. (Intervjuu E)*

### **Info- ja koolitusteenused**

Olulise grupi moodustavad info- ja koolitusteenused, neli külaseltsi seitsmest pakuvad kogukonnale nimetatud teenuseid. Peamiselt korraldatakse erinevaid koolitusi ja õppepäevi, kahes külaseltsis asub avalik internetipunkt ning pakutakse ka printimise võimalust. Ühes külaseltsis on olemas annetatud raamatutega sisustatud lugemistuba ning ühes seltsis on organiseeritud raamatuvahetuspunkt.

*Meil on olnud palju ka koolituste ja õppepäevade projekte. Viimati oligi savikoolitus /.../ veel on olnud kiviaia ladumise koolitus /.../ siis oli meil giidikoolitus /.../ Siis on olnud palju ka käsitöö koolitusi, näiteks klaasimaalimise koolitus. Samuti oleme korraldanud pensionäridele suunatud arvutiõppe koolituse. (Intervjuu A)*

*Siis on meil raamatuvaetus. Koolitused, õppepäevad. (Intervjuu G)*

*Siis on meil olnud siin laagreid, (.) ukuleele laager, näiteks. (.) Õppepäevasid oleme korraldanud aastas ikka paar korda, aga kindlat rütmi sellel ei ole. (Intervjuu F)*

### **Sotsiaalteenused**

Kolmes uuringusse kaasatud külaseltsis tegeletakse kogukonna sotsiaalsest vajadusest tingitud teenuste pakkumisega. Intervjueeritavad tõid välja pesupesemise, trimmerdamise, toiduabi vahendamise teenused ning ühes piirkonnas on võimalik kasutada sauna. Kahe intervjuu vältel toodi esile kuidas kogukonna liikmed omavahel, ilma külaseltsi vahendusega, üksteist aitavad.

*Ja noh, kogukonnateenus, mina loen selleks siiski ka seda, et kui mina, kogukonnaliige, aitan või pakun abi, näiteks transporti oma kogukonna vanematele prouadele. (Intervjuu C)*

*Täna, mitte küll külaselts, aga kogukonnas naaber naabrile pakub, näiteks kui on üksik vanainimene, kellel jalad on haiged ja ei saa endale kuurist puid tuppa toodud, siis naaber saab abistada. (Intervjuu A)*

## **Erateenuste asendamine**

Kuus intervjuueeritavat seitsmest kirjeldasid teenuseid, mida saab liigitada erateenuste asendamise rühma. Viis külaseltsi pakuvad ruumide rentimise võimalust, kahel külaseltsil on erinevaid vahendeid (näiteks peotelk, õllemööbel, peotarvikud), mida samuti välja renditakse. Kahes piirkonnas saavad kogukonnaliikmed kasutada külaseltsi omanduses olevaid seadmeid (generaator, savipõletusahi, puulõhkumismasin) ning ühes külaseltsis toimib ühisürituste ajal kogukonnakohvik.

*Esiteks ongi see sama saal, mida me erinevateks üritusteks välja rendime. See on mõeldud nii külaelanikele kui ka väljapoole. /.../ Samuti saab meilt erinevateks üritusteks rentida kõrvalhoonet, kus on kaminaruum ja varjualune, mida suhteliselt tihedalt ka suvel kasutatakse. (Intervjuu A)*

*Generaatori rent, puulõhkumismasina rent /.../. (Intervjuu D)*

*/.../ savipõletusahju kasutamise eest on meil ettenähtud väikene tasu, kulude katteks. (Intervjuu A)*

*Siis meil on siin olnud kohvik, erinevatel üritustel, näiteks külapäeval on väike raha ka asjadel peal, et me /.../ mingite väikeste kulude katteks ikkagi kogume raha. (Intervjuu F)*

Lisaks kirjeldasid kõik intervjuueeritavad oma kogukonnaga vabatahtlikus korras tehtavaid heakorratöid, mida võib pidada ka erateenuse asendamiseks.

*Mida me oleme ise vabatahtlikult teha võtnud ja (.) mida võiks ka külakogukonnateenuseks nimetada, (.) on küla bussi- ja rongipeatuse hooldamine. (Intervjuu A)*

*Noh, siis on veel, ütleme see (.) heakorra küsimus. Eks igaüks teab oma koduümbrust ja (.) oma metsa ja (.) seal teeb seda heakorda ise, aga ütleme siin selle külaseltsi ümbruse ja külaplatsi peame me korras. (Intervjuu C)*

*Külakoristus /.../ Seda me olem ka külaseltsiga nüüd kuskil kümme-kümmekond või rohkem aastat vedanud. (Intervjuu E)*

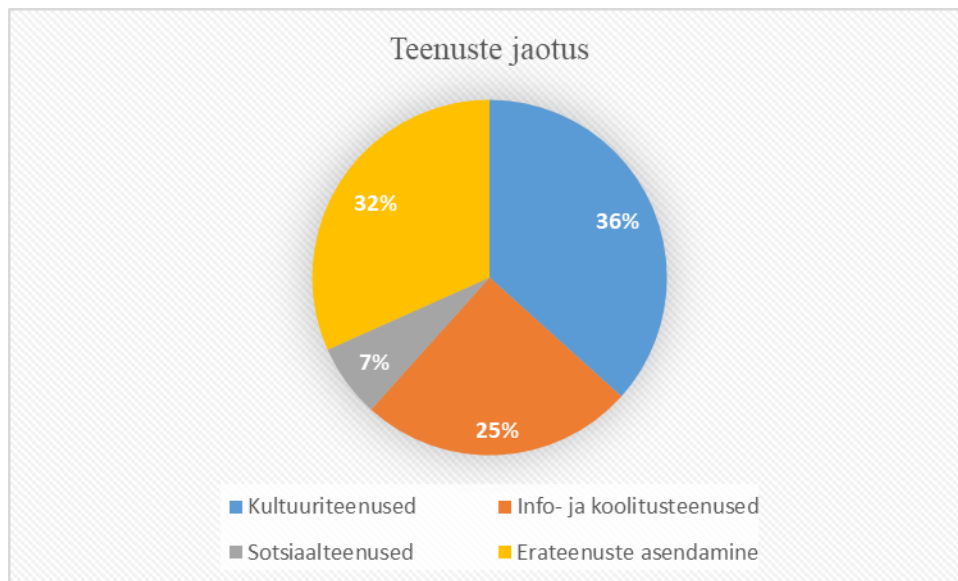
Kokkuvõtvalt saab öelda, et Põlvamaa külaseltsides pakutavate kogukonnateenuste arv varieerub seltside lõikes. Ühes külaseltsis tegeletakse ainult (kultuuri)ürituste korraldamisega, kahes külaseltsis on esindatud kõik eelnevalt väljatoodud teenusegrupid

ning ülejäänutes on esindatud 2–3 teenuse liiki. Tabelisse 3 on koondatud loetelu kogukonnateenustest, mida uuringusse kaasatud külaseltsides pakutakse.

**Tabel 3.** Kogukonnateenused Põlvamaa külaseltsides

Kultuuriteenused	Info- ja koolitusteenused	Sotsiaalteenused	Erateenuste asendamine
ühisüritused; ekskursioonid; teater; kontserdid; huviringid; teemaõhtud; muud vabaaja sisustamise võimalused (palliplatsid, lauamängud jm).	koolitused; õppepäevad; õppelaagrid; avalik internetipunkt; printimine; raamatuvahetuspunkt; lugemistuba.	pesupesemine; trimmerdamine; toiduabi vahendamine; kogukonnasaun.	ruumide rent; erinevate vahendite rent (peotelk, välimööbel, peotarvikud); puulõhkumismasina rent; generaatori rent; savipõletusahju kasutamine; kohvik; heakorrateenused küla heaks.

Võttes kokku kõikides intervjuudes nimetatud teenused, on arvatud nende protsentuaalne jaotus kõikide vastuste lõikes. Kogukonnale suunatud teenuste liikide lõikes pakutakse kõige rohkem kultuuriteenuseid, mis moodustab 36% kõikidest intervjuudes nimetatud külaseltside poolt pakutavatest teenustest. Järgnevad erateenuste asendamine (32%), info- ja koolitusteenused (25%) ning kõige vähem pakutakse sotsiaalteenuseid (7%). Pakutavate teenuste jaotus teenuseliikide lõikes on toodud joonisel 6. Võib täheldada, et mida rohkem teenuseid külaselts pakub, seda rohkem eri liiki teenuseid seal esindatud on. Peamiselt pakutakse kogukonnale teenuseid kas tasuta või kulupõhiselt. Ühes külaseltsis on kehtestatud kogukonnaliikmetele ja kogukonnast väljapoole pakutavatele teenustele (näiteks ruumide rent) erinevad hinnad. Ülejäänutes eristavat hinnastamist ei ole kohaldatud.



**Joonis 6.** Kogukonnateenuste pakkumine erinevate teenuseliikide lõikes, vastuste % (protsentuaalne jaotus on arvestatud kõikidest intervjuude käigus mainitud teenustest).

### Kogukonnateenuste tarbimisaktiivsus

Lisaks teenuste kirjeldamisele paluti intervjuueeritavatel hinnata nende külaseltsi poolt pakutavate teenuste tarbimisaktiivsust. Kolmel juhul toodi välja, et kogukonnateenuste tarbimine on aktiivne ja kõiki pakutavaid teenuseid kasutatakse.

*/.../ meil ei ole teenust, mida ei kasutataks. (Intervjuu A)*

*/.../ inimesed on [teenuste tarbimisel] pigem aktiivsed ja järjest see aktiivsus kasvab. (Intervjuu G)*

Kahel juhul kirjeldati, et ühisüritustest osa võtt (kultuuriteenuste tarbimine) on aktiivne, aga muid pakutavaid teenuseid kasutatakse vähem ning kahes vaadeldud külaseltsis on teenuste tarbimine väheaktiivne.

*Noh (.) nii ta on, meil siin mingit väga suurt tegevust ei ole ja (.) ma ütlen veelkord, et inimesed tegelevad pigem oma asjadega. (Intervjuu C)*

### Tulevikuplaanid

Järgmise alateemana paluti intervjuueeritavatel hinnata nende kogukonna vajadust mõne muu kogukonnateenuse järele, mida hetkel külaseltsi poolt ei pakuta. Kaks intervjuueeritavat tõid välja, et nende külaseltsides ei ole selle peale mõeldud. Peamise põhjendusena toodi välja küla hea asukoht aleviku või valla keskuse suhtes. Üks



intervjueeritav lisas, et nende kogukonnas elavatel inimestel on ümber piisavalt toetav sotsiaalne võrgustik ning puudub otsene vajadus kõrvalise abi järele.

*Ma ei ole niimoodi nagu mõelnud, (.) aga ma ütlen, et me vist ei tunne puudust, sest esiteks me oleme nii keskuse lähedal /.../ siin keskuses on inimeste jaoks eluliselt tähtsad asjad olemas, (.) huviringid on keskuses olemas, bussipeatus on läheduses. (Intervjuu D)*

*Ma otsest vajadust ei oska välja tuua. /.../ nagu ma ütlesin, kõigil on olemas keegi, kes käib ja niidab ja teeb nii-öelda heakorra- või muid abistavaid töid. /.../ Eks ta on, (.) meil no ikka suht väike see külaelu. Aga noh (.) õnneks on see, (.) et oleme ise kohe [nimetab valla keskuse] külje all, muidu oleks ilmselt päris jama see asi. (Intervjuu C)*

Kolm intervjueeritavat kirjeldasid, et otsest teenuste valiku laiendamist ei ole külaseltsis arutatud, kuid nimetasid siiski subjektiivseid arvamusi kogukonna vajaduste kohta. Intervjueeritav A seevastu kirjeldas, kuidas nende külaseltsis on teemaga tegeletud, kogukonna vajadustest lähtuva olukord kaardistatud ja kavas on teenuste valikut laiendada. Järgnevalt on toodud loetelu teenustest, mille osutamist külaseltsid kaaluvad:

- pesu pesemise teenus;
- sotsiaalhoolekande teenus (eakate abistamise teenus);
- küttepuude lõhkumise teenus;
- huvi- ja spordiringide tegutsemisvõimaluste laiendamine;
- vajaduspõhine transporditeenus;
- avalik mänguväljak;
- matkade juhendamise teenus;
- otse tootjalt tarbijale võrgustiku väljaarendamine (vahendamise teenus);
- muru niitmise teenus;
- noortekeskus.

Intervjuude tulemusena selgus, et kogukondade vajadused on erinevad. Nimetatud teenustest kõige suurem nõudlus on huvi- ja spordiringide tegutsemisvõimaluste laiendamiseks. Vajadust selles osas kirjeldasid kolm intervjueeritavat. Kahel juhul toodi esile pesu pesemise võimaluse loomist ning nõudlust vajaduspõhise transporditeenuse järele. Ülejäänud loetletud teenuseid kirjeldati ühel korral. Teenuste valiku suurendamise eeldusena toodi esile aktiivsete inimeste olemasolu ning teenuse pakkumise jaoks rahalise toetuse saamise võimalust.

*Rahastuse toel on ikka võimalik teenuste valikut laiendada, (.) omavõimekusega pigem mitte. (Intervjuu A)*

*Huviringi korraldamisega ilmselt saaksime hakkama, (.) läbi projekti näiteks. Või siis valla kaasabil. (Intervjuu B)*

*Kui oleks aktiviste rohkem. (.) See tegutsemisgrupp on ikkagi üsna piiratud täna. (Intervjuu E)*

*Ma arvan, et peab olema tööjõudu, kes on valmis teenust pakkuma, siis on võimalik laiendada küll. Ja kindlasti oleme ka üsna suures sõltuvuses selle rahastuse poole pealt, (.) sest me ise ju suuri tulusid ei teeni. (Intervjuu G)*

Lisaks potentsiaalsetele kogukonnateenustele küsiti ka piirkonna infrastruktuuri parendamise vajaduse järele. Kaks intervjuueeritavat tõid esile vajaduse kogukonna infrastruktuuri parendamiseks (külaplatsi rajamine, kõrvalhoone rekonstrueerimine).

## **2.5 Kogukonnateenuste rahastamine**

Mittetulundusühingute vormis tegutsevatel külaseltsidel on oma tegevuse rahastamiseks erinevaid võimalusi. Võimalik on koguda liikmemaksu, taotleda erinevatest programmidest toetusi, küsida sponsorlust või teenida omatulu. Tegevuse jätkusuutlikkuse tagamiseks, tuleb kasuks, kui külaselts planeerib tegevusi erinevaid rahastusallikaid kombineerides. Käesolevas alapeatükis antakse ülevaade, missugustest vahenditest või programmidest on rahastatud Põlvamaa külaseltside poolt pakutavad kogukonnateenused ning kellega tehakse koostööd.

Kõikidel vaadeldud külaseltsidel on olemas kogukonnateenuste pakkumist soodustav ja võimaldav infrastruktuur (ruumid, külaplats või muu kokkuleppeline kogunemiskoht). Ühel juhul on kogukonna kasutada olev külaplats eraomandis, tähtajalise lepinguga, mis seab piirangud erinevatest programmidest toetuse taotlemiseks ning külaselts teeb vallaga koostööd külaplatsi välja arendamiseks avalikuks kasutamiseks sobiva maa-ala leidmiseks.

*Infrastruktuuri koha pealt on meil täna pisut vajaka. /.../ Me rendime seda [külaplatsi] eraisiku käest, aga eraisik pikendab lepingut kaheks aastaks. /.../ me ei saa ühtegi projekti sinna peale kirjutada, et midagi ehitada /.../ hetkel tegelen selles vallas, et meil on siin üks riigimaa /.../. (Intervjuu G)*

Intervjuueeritavad tõid välja järgmised kogukonnateenuste rahastamise võimalused:

- Projektitoetused (nimetasid kõik intervjuueeritavad);

- kohaliku omavalitsuse toetused (nimetasid kõik intervjuueeritavad);
- liikmemaks (nimetas 5 intervjuueeritavat 7-st);
- sponsorlus (toetus ettevõtjalt) (nimetas 2 intervjuueeritavat 7-st);
- teenustest saadud tulud (nimetas 4 intervjuueeritavat 7-st);
- kogukonnaliikmete vabaannetus (nimetas 1 intervjuueeritav).

Kõik intervjuueeritavad kirjeldasid, et kogukonnateenuste rahastamiseks kasutatakse mitmest rahastusallikast koosnevat kombinatsiooni.

*Projektirahad. Nüüd LEADER-programmist oleme siin paar asja saanud ja (.) ja alguses olid need KOP-id ja (.) mis teised nad siin kõik olid. Ja vald toetab ka ikkagi külaseltsi. (Intervjuu D)*

*Valla eelarvest on tegevustoetus /.../ kirjutame projekte aeg-ajalt kui on mahti. LEADER-programmist ja KOP-ist. Külapäevad me suuresti oleme sponsorrahadel läbi viinud /.../ (Intervjuu E)*

*/.../ Meil on külaseltsi liikmeks ka üks juriidiline isik ning tema liikmemaks on [nimetab summa] aastas, ta ainuüksi juba sellega toetab meid, aga ta on ka muid ettevõtmisi sponsoreerinud ja toetanud. Aga reeglina või enamuses oleme kasutanud rahastusvahendina kohaliku omaalgatuse programmi. Seal on ka omafinantseerimine kohustuslik, selle on reeglina katnud vald./.../ Külaseltsil endal oleks ikka üsna keeruline seda omafinantseeringu osa katta, vald on selles osas olnud väga vastutulelik. Oleme kirjutanud ka projekte Maaelu Edendamise Sihtasutusele, samuti LEADER-projekte. /.../ Samuti on vallalt võimalik taotleda toetust mingi investeeringu elluviimiseks. Seal on aastane piirmäär, mis suurusjärgus vald saab investeeringut toetada. /.../ (Intervjuu A)*

*Enamasti on LEADER ja KOP ja vald. Liikmemaks on ka, aga selle kogumine on keeruline. Siis on meil vabaannetus iga sündmuse juures. Nii rahaline kui tööga panustamine./.../ Ja siis kohviku tegevusest saadud väikene tulu./.../ (Intervjuu F)*

Kõik uuringusse kaasatud külaseltsid saavad kohalikult omavalitsuselt vajaduspõhist tegevustoetust. Tegevustoetust küsitakse enamasti ühisürituste korraldamiseks ja külaseltsi hoonete ülalpidamiseks, ühel juhul maksab kohalik omavalitsus ka külaseltsi hoone korrashoidmise eest tasu. Samuti moodustavad olulise osa erinevad projektitoetused. Projektide toel tegevuste rahastamist nimetasid kõik intervjuueeritavatest. Peamiselt kasutatakse kohaliku omaalgatuse programmist ja LEADER-programmist saadud vahendeid. Omaosaluse katmisel pakuvad kohalikud omavalitsused kaasfinantseerimise võimalust, eeldusel, et projekti tulemus on suunatud piirkonna ja selle elanike elu edendamisele.

Viis intervjuueeritavat kirjeldasid, et nende külaseltsides toimub ühe rahastamise vahendina ka liikmemaksu kogumine. Nendest üks külaselts kaalub liikmemaksu kogumise lõpetamist ning üks toob esile, et selle kogumine kogukonnalt on keeruline. Kahes külaseltsis ei ole liikmemaksu kehtestatud. Neli intervjuueeritavat tõid esile veel teenuste müügist saadud tulusid. Peamise teenusetuluna kirjeldati ruumide rendist saadud tulu, mis moodustab kogukonnaelu toimingute rahastamiseks arvestatava osa. Sponsorlust, kui rahastamise üht võimalust, nimetasid kaks intervjuueeritavat ning ühes külaseltsis toimib ka kogukonnaliikmete vabaannetuse süsteem.

## **2.6 Arutelu**

Põlvamaa omapära on külaelanike suur osakaal kogurahvastikust, seetõttu on maakonnas tegutsevate külaseltside tegevuse uurimine oluline teema. Põlva maakonnas elab külades üle poole (täpsemalt 59%) kogu maakonna elanikest. Käesoleva magistritöö valimisse oli kaasatud seitse Põlvamaal tegutsevat külaseltsi, kelle esindajatega viidi läbi personaalintervjuud.

Alljärgnevas aruelus käsitletakse uurimises saadud tulemusi kogukondade määratlemisest ja kogukonnateenuste pakkumisest Põlvamaa külaseltsides võrreldes teoreetilises kirjanduses ja eelnevates uuringutes välja tooduga. Putnami (1994) liigitust kasutades, mis jagas ühendused nende rolli alusel ühiskonnas kolme rühma, võib käesolevas töös uuritud külaseltse klassifitseerida kui ühendusi, kes aitavad parandada ühiskonna sidusust, usaldust ja koostööd.

Kõigi uuringus osalenud külaseltside tegutsemise peamiseks eesmärgiks on oma kogukonna kultuurilise, sotsiaalse ja majandusliku arengu toetamine, piirkonna elukeskkonna parendamine ning läbi ühiste tegevuste kogukonnas suhtlemise tugevdamine. Sarnaselt Putnami (1995) sotsiaalse kapitali aluste kirjeldusele, mille kohaselt põhineb kogukondlik sotsiaalne kapital sotsiaalsetel normidel ja ühistegelusel, saab uuritud külaseltside näitel väita, et ka vaadeldud kogukondades on peamiseks sotsiaalse kapitali loomise viisiks ühisüritused ja koos ajaveetmine. Läbi ühiste tegevuste kasvab kogukonna sotsiaalne ühtekuuluvus ja suureneb üldine usaldus, mis on sotsiaalse kapitali olulisteks komponentideks.

Tuginedes Etzioni (1961) kodanikuühenduste liigitustele ja võttes aluseks eelnevalt kirjeldatu, saab väita, et suurem osa külaseltsidest tegutseb väljenduslike eesmärkide nimel, et säilitada ja edendada kindlaid väärtusi. Suur rõhuasetus on kogukondlikul tegevustel, näiteks huvi- ja spordiringide korraldamisel ning ühisürituste kaasabil kogukonnatunde suurendamisel. Kogukonnaliikmete aktiivne ühisüritustes kaasalöömine või koos tegutsemine ei ole välisele eesmärgile suunatud, vaid eesmärk iseenesest. Samas esineb ka rakenduslike eesmärkide nimel tegutsevaid külaseltse, kes korraldavad kogukonnale vajalikke teenuseid, läbi mille soovivad parandada konkreetse sihtrühma olukorda.

Uuringu üheks osaks oli välja selgitada külaseltside arusaam kogukonnast. Intervjuude analüüsimise tulemusena selgus, et uuringus osalejate arusaamad kogukonnast jagunevad kaheks. Esimese arusaama järgi mõistetakse kogukonda tema traditsioonilises käsitluses – kogukond kui sotsiaalsete suhete kogum, mis toimib suhteliselt konkreetset määratletud territooriumil. Selle määratluse korral arvatakse kogukonda nii konkreetsetes külas elavad püsielanikud kui ka osajaelanikud. Olulise aspektina kerkib esile teine arusaam, mille kohaselt kuuluvad kogukonda kõik need, kes aktiivselt selles võrgustikus osalevad, näiteks arvatakse kogukonda ka inimesed, kes ei ole küla püsielanikud. Uuringu tulemused illustreerivad samasugust trendi, mida on rõhutanud Noorkõiv (2016), kuidas asukohapõhisusest erinevalt on üha rohkem hakanud rolli mängima isiku huvi kogukonda kuuluda ja kogukonnaliikmete suhtluse kvaliteet.

Uuringus osalenud kogukondade suurused varieeruvad mitmekordselt. Kõige väiksemasse kogukonda kuulub alla 100 inimese, kahte suuremasse kogukonda kuulub 300–350 inimest. Võttes arvesse intervjueeritavate kirjeldused kogukondade suurusest, võib hinnata, et külaseltsi toimimiseks peab selle teeninduspiirkond olema piisavalt suur, et saavutada vähemalt 100-liikmeline teenuste tarbijate kogukond. Uuringus osalenute näol on tegemist edukalt toimivate külaseltsidega ja tüüpiliselt on nende kogukonna suurus Eesti külade mõistes suur. Arvestades aga Eestis mitmete piirkondade külade suhteliselt väiksust, võib sellise teeninduspiirkonna saavutamine osutuda suhteliselt keeruliseks. Seda eriti väikeste kogukondade jaoks, kes oma olemuselt kogukonnateenuste poolset tuge ehk kõige enam vajaksid. Seega võib uuringule tuginedes järeldada, et piisava inimkapitali olemasolu on toimiva kogukonnateenuse kriitiliseks teguriks.

Samuti on erinev kogukondade vanuseline jaotus. Kogukondade kirjelduse alusel saab need jagada kolmeks: noorevad kogukonnad, ühtlase vanuselise jaotusega ja vananevad kogukonnad. Intervjuude analüüsimisel ei täheldatud kogukonna suuruse ega vanuselise jaotuse seost külaseltsides pakutavate teenuste hulgaga. Küll aga täheldati, et kogukonnad, kus eksisteerib kehtiv arengukava või kes tegelevad arengukava koostamisega, nendes külaseltsides pakutavate teenuste hulk on mitmekesisem.

Toimiva kogukonnateenuse eeldusi uurides, nimetasid üle poolte intervjuueeritavatest, et peamine tegur kogukonnateenuse tekkimiseks on nõudlus, samas pooled küsitletud töid välja ka rahastamisvõimaluste olemasolu ja vajalikkuse. Kuigi rahastamisvõimaluse olemasolu peeti oluliseks, võib siiski järeldada, et see ei ole määravaks teguriks kogukonnateenuse pakkumisel. Kohalik omavalitsus läbi erinevate projektide toetamise aitab kaasa kogukonnas erinevate tegevuste läbiviimisele. Kõik külaseltsid kirjeldasid kohaliku omavalitsuse tuge kogukonnateenuste pakkumisel, toodi ka välja, et koostöökogemused kohaliku omavalitsusega on positiivsed. Eeldustena mainiti veel, et peab olema inimesi, kellel on vabatahtlikuna tegutsemiseks mitmesugust potentsiaali, entusiasti sisemise motivatsiooni olemasolu ning julgust võtta vastustust.

Kuivõrd kogukonnateenuste definitsiooni ei ole rangelt määratletud (Raagmaa jt 2014), määratleti mõiste käesoleva töö raames, et luua ühtne arusaam ja tagada uuringu raames kogutud andmete võrreldavus. Kogukonnateenus, käesoleva töö mõistes, on kogukonna liikmelt kogukonna liikmetele pakutav teenus, mis lähtub kogukonna vajadustest. Kogukonnateenus on olemuselt sarnane tavapärasest majandustegevusega, kuid väikese tarbijate arvu tõttu ei tooda see teenuse pakkujale kasumit. Uurimistöö tulemusena selgub, et Põlvamaa külaseltsid on oma teenuse pakkumise võimekuselt erinevad ning lisaks kogukonnateenustele pakutakse ka erinevaid kogukonnast väljapoole suunatud teenuseid.

Põlvamaa külaseltsides pakutavad kogukonnateenused saab jagada nelja suuremasse rühma: kultuuriteenused, info- ja koolitusteenused, sotsiaalteenused ja erateenuste asendamine. Kogukonnale suunatud teenuste liikide lõikes pakutakse kõige rohkem kultuuriteenuseid, järgnevad erateenuste asendamine, info- ja koolitusteenused ning kõige vähem pakutakse sotsiaalteenuseid. Võib täheldada, et mida rohkem teenuseid külaselts pakub, seda rohkem eri liiki teenuseid seal esindatud on. See viitab ka külaseltsi ja selle teenuste jaoks vajaliku kriitilisele kogukonna suurusele, sest teenuste valik on laienemas kasvavates kogukondades. Uuringus osalenud külaseltsidest enamus ei tegele rahalise

teenuse pakkumisega. Peamiselt pakutakse kogukonnale teenuseid kas tasuta või kulupõhiselt. Seega pole seni valdavalt tähtsustatud või ära kasutatud võimalusi ettevõtlustegevuseks, mille tulu rakendada kogukonna hüvanguks. Kuigi toodi välja, et seltsi tegevus sõltub väljast poolt tulevatest finantsressurssidest, on nende puhul tegemist enamasti avaliku sektori poolt pakutavate toetustega. Erasektori poolset toetust kui finantsressursside allikat on vähe teadvustatud. Ühes vaadeldud külaseltsis on kehtestatud kogukonnaliikmetele ja kogukonnast väljapoole pakutavatele teenustele erinevad hinnad. Ülejäänutes eristavat hinnastamist ei ole kohaldatud.

Saab väita, et külaseltsi poolt pakutavate teenuste arv ja võimekus on ühelt poolt olulises sõltuvuses kogukonna aktiivsusega, sealhulgas ka aktiivsete osajaelanikega, kes on arvatud kogukonna osaks ning teisalt võimega kaasata ressursse erinevatest allikatest. Kogukonnas, mille liikmeteks arvati ka osajaelanikke, pakuti rohkemaid teenuseid. Teooriale tuginedes võib väita, et sellistes kogukondades avaldub rohkem sildavat sotsiaalset kapitali, tegevustesse kaasatakse erinevaid huvigruppe, mis omakorda soodustab vastastikuse informatsiooni levikut, millele huvigrupp oma tavapärasel keskkonnas ei pruugi ligi pääseda. Välja saab tuua ka asjaolu, et kuna kogukonnad ei ole enam niivõrd asukohapõhisusega piiritletud ning aktiivseks kogukonna osaks loetakse ka osajaelanikke või muid aktiivseid kodanikke, kes osalevad kogukonna tegevustes, siis kohalik omavalitsus läbi kogukonna tegevuste toetamise, toetab teenuse pakkumist ka inimestele, kes ei ole selle omavalitsusüksuse elanikud ja kellest ta ise kasu ei saa (näiteks ei laeku konkreetsele omavalitsusele nende tulumaksu).

Kuigi Põlvamaa külaseltsides pakutakse ka erateenuseid asendavaid teenuseid, võib täheldada, et seltside tegevuse peamine rõhuasetus on siiski kogukonnaliikmete vaba aja sisustamisel. Arvestades, et peamine fookus on olnud kultuuriteenuste pakkumisel, võib järeldada, et valdavalt pole kogukonnad tunnetanud vajadust muude teenuste järgi või on avalik sektori olnud suuteline suuresti need probleemid, mis võiksid saada ajendiks kogukonnateenuste pakkumisele, lahendada. Samas võib küsimus seisneda ka selles, et nende kogukonnaliikmete hulk, kes vajaksid väga spetsiifilist teenust, mis praegu ei ole kättesaadav ja mida kogukond võiks pakkuda, ei ole ikkagi piisavalt suur, et kogukond teadvustaks olemasolevat probleemi ja aktiveeruks, et seda lahendada. Küsimus võib olla ka selles, kas need inimesed, kelle jaoks neid potentsiaalsed teenused võiksid vajalikud olla, üldse kuuluvad sellesse kogukonda. Kui selliseid inimesi kogukonnas on vähe ja nad

ei osale kogukonna võrgustikes ja tegevustes, siis kogukond ei pruugi üldse teadvustadagi, et sellised kogukonnaliikmed ja probleemid eksisteerivad.

Erateenuseid asendava teenusetuluna toodi esile peamiselt ruumide renditulu. Ka varasemates valdkonnapõhistes uuringutes on välja toodud, et ruumide rent ongi üks peamine vahend, mille abil on võimalik teenida lisatulu. Vastukaaluks ruumide rendile saab aga kõrvutada ka alternatiivseid positiivseid näiteid, kuidas on kasutatud ära häid mõtteid ning olukordi ilma füüsilise infrastruktuurita. Kogukondade kogunemiskohtadesse on loodud erinevaid palliplatse, mänguväljakuid, paviljone, varjualuseid ja muid vabaaja tegevusi soodustavaid atraktsioone.

Külaseltsidel on tegevuse rahastamiseks erinevaid võimalusi: koguda liikmemaksu, taotleda erinevatest programmidest toetusi, küsida sponsorlust või teenida omatulu. Tegevuse jätkusuutlikkuse tagamiseks, tuleb kasuks, kui külaselts planeerib tegevusi erinevaid rahastusallikaid kombineerides. Kõik uuringus osalenud külaseltsid saavad kohalikult omavalitsuselt, peamiselt ühistegevuste korraldamiseks, rahalist toetust. Olulise osa rahastamisest katavad ka erinevad projektitoetused. Peamiselt kasutatakse kohaliku omaalgatuse programmist ning LEADER-programmist saadud vahendeid. Projektide omaosalused kaetakse valdavalt kohaliku omavalitsuse toel. Muude rahastamisvahenditena kogutakse liikmemaksu, saadakse tulu nii kogukonna sees kui ka välistele osapooltele osutatud teenustest ning kasutatakse ka sponsorrahasid ja kogukonnaliikmete vabaannetusi. Uuringus osalenud külaseltsid on erinevate toetuste kaasabil investeerinud kogukonna hoonete rajamisse ja renoveerimisse, spordi- ja mänguväljakute rajamisse, kogukonna infrastruktuuri korras hoidmiseks vajalike vahendite (näiteks trimmer, muruniiduk) ning kogukonnale osutavate teenuste tarbeks vajalike vahendite soetamisse (näiteks puulõhkumismasin, generaator, savipõletusahi). Suurem osa erinevatest projektitoetustest on läinud kogukonna ürituste ja erinevate koolituste või õppepäevade korraldamiseks ning nende läbiviimiseks vajalike vahendite soetamiseks.

Kokkuvõtvalt, tuginedes Putnami (2008) liigitusele sotsiaalse kapitali avaldumisest, võib järeldada et Põlvamaa külaseltside tegevuses esineb nii siduvat (kogukonna sees toimivat) kui ka sildavat (erinevate huvigruppide kaasamine) sotsiaalset kapitali. Kuna kõik külaseltsid tõid esile positiivse ja tiheda koostöö kohaliku omavalitsusega ning kõik külaseltsid rahastavad erinevaid pakutavaid teenuseid projektitoetuste kaasabil, avaldub nende tegevuses ka ühendav sotsiaalne kapital.



## KOKKUVÕTE

Kogukonnateenus saab tekkida olukorras, kus kogukonnal on tekkinud vajadus konkreetsete toote või teenuse järele, aga kas liiga väikese teenuste tarbijate hulga tõttu ei ole selle teenuse pakkumine eraettevõtetele atraktiivne või on see avalikule sektorile korralduslikul põhjusel keeruline. Üheks võimalikuks lahenduseks oleks kasutada vajalike teenuste pakkujana külaseltse, sest nende huvi ja tegutsemise peamine eesmärk on kogukonna heaolu suurendamine ning ühtlasi omavad nad ülevaadet kohalikest ressurssidest ja vajadustest. Kogukonnateenuste pakkumine maapiirkonnas asuvate külaseltside poolt on aktuaalne uurimisteema just Põlvamaa taolises piirkonnas, kus enamuse kogu maakonna elanikest elab külades.

Käesoleva magistritöö eesmärk oli välja selgitada Põlvamaa külaseltside poolt pakutavate kogukonnateenuste olemus, hetkeseis ja arengupotentsiaal. Töö eesmärkide täitmiseks kasutati juhtumiuuringut, kvalitatiivseid andmeid koguti poolstruktureeritud individuaalintervjuude kaudu. Töö eesmärgi saavutamiseks viidi 2018. aasta aprillis läbi seitse intervjuud erinevate Põlvamaa külaseltside esindajatega. Intervjuude analüüsimisel ja üldistuste tegemisel kasutati induktiivse sisuanalüüsi meetodit, liikudes üksikute tähelepanekute suunalt üldistuse poole.

Esimese uurimisülesandena selgitati välja külaseltside arusaam kogukonnast ning kuidas külaseltsid määratlevad oma kogukondi. Peamiselt määratleti endid kui külakogukondi, samas kerkib üha enam esile tendents, mille kohaselt ei ole asukohapõhisus enam peamiseks määratluseks, järjest olulisemaks on muutunud isiku huvi kogukonda kuuluda ja kogukonnaliikmete vahelise suhtluse kvaliteet.

Teise uurimisülesande raames selgitati välja missuguseid kogukonnateenuseid Põlvamaa külaseltsid pakuvad, missuguste kogukonnateenuste järele on vajadus ning missugune on külaseltside valmisolek kogukonnateenuste osutamiseks tulevikus. Kogukonnale suunatud teenustest pakutakse kõige rohkem kultuuriteenuseid, järgnevad erateenuste asendamine, info- ja koolitusteenused ning kõige vähem pakutakse sotsiaalteenuseid. Võib täheldada, et mida rohkem teenuseid külaselts pakub, seda rohkem eri liiki teenuseid seal esindatud on. See viitab ka külaseltsi ja selle teenuste jaoks vajaliku kriitilisele kogukonna suurusele,

sest teenuste valik on laienemas kasvavates kogukondades. Kuigi kogukonnad ja nende vajadused on erinevad, on potentsiaalsetest teenustest kõige suurem nõudlus huvi- ja spordiringide tegutsemisvõimaluste (ehk kultuuriteenuste) laiendamisele. Toodi esile ka sotsiaalteenuste vajalikkust. Teenuste valiku suurendamise eeldusena toodi esile aktiivsete inimeste ning teenuse pakkumise jaoks rahalise toetuse saamise võimalust.

Kolmanda uurimisülesandena selgitati Põlvamaa külaseltside poolt pakutavate kogukonnateenuste tarbimisaktiivsust. Olenemata, et külaseltside hinnangul on olemasolevate kogukonnateenuste tarbimine pigem aktiivne, võib uuringu tulemusena väita, et kogukonnaliikmete aktiivsus kogukonnategemistes osalemises on enamusele külaseltsidest siiski mõningaseks murekohaks ning kui kogukonnal peaks tekkima soov hakata pakkuma konkreetset kogukonnateenust, mis ei ole seotud vabaajaveetmise tegevusega, võib tekkida probleem kogukonnaliikmete osaluse tagamisel.

Neljanda uurimisülesande raames selgitati, missuguste vahendite kaasabil rahastatakse Põlvamaa külaseltside poolt pakutavaid kogukonnateenuseid. Kõigis vaadeldud külaseltsides pakutakse kogukonnale suunatud teenuseid kas tasuta või kulupõhiselt. Külaseltsid ei ole kasutatud ega rakendanud võimalusi ettevõtlustegevuseks. Kuigi seltside tegevus on olulises sõltuvuses väljast poolt tulevatest rahastamisallikatest, kasutatakse enamasti avaliku sektori toetusi. Erasektori poolset toetust rahastamisallikana on vähe teadvustatud.

Autori arvates võiks antud teemat maakonna kontekstis edasi uurida, kaasates valimisse teisi vabaühendusi, et saada terviklikumat pilti kogukonnateenuste pakkumisest Põlva maakonnas. Ühtlasi võimaldaks laiema uuringu teostamine hinnata kogukonnakeskuste vajalikkust ja suutlikkust uutes haldusreformjärgsetes haldusüksustes.

## KASUTATUD KIRJANDUS

- Arumäe, U.** (2010). Territoriaalne kogukond ja selle juhtimise õiguslik korraldus. Doktoritöö. Estonian Business School. Tallinn.  
<https://www.yumpu.com/xx/document/view/6775257/territoriaalne-kogukond-ja-selle-juhtimise-oiguslik-korraldus>
- Balti Uuringute Instituut. (2015). Šveitsi Vabariigi Fondi (2011–2015) mõjuanalüüs. Tallinn.  
[https://kysk.ee/failid/Upload/files/Voorud/VYF/L%C3%B5pparuanne\\_SV%C3%9CF%20hinda\\_mine\\_FINAL.pdf](https://kysk.ee/failid/Upload/files/Voorud/VYF/L%C3%B5pparuanne_SV%C3%9CF%20hinda_mine_FINAL.pdf) (13.11.2017).
- Barnard, A., Spencer, J.** (2007). Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology. London, New York; Routledge. [on-line]
- Bourdieu, P.** (1986). The Forms of Capital. Richardson, J. Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. Westport, CT: Greenwood, PP. 241-58. [on-line]  
[www.socialcapitalgateway.org/sites/socialcapitalgateway.org/files/data/paper/2016/10/18/rbas\\_icsbourdieu1986-theformsofcapital.pdf](http://www.socialcapitalgateway.org/sites/socialcapitalgateway.org/files/data/paper/2016/10/18/rbas_icsbourdieu1986-theformsofcapital.pdf)
- Cohen, A. P.** (1985). The Symbolic Construction of Community. London: Routledge. [on-line]
- Coleman, J. S.** (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology*. S95-S120. [on-line]  
<https://faculty.washington.edu/matsueda/courses/587/readings/Coleman%201988.pdf> (15.03.2018).
- Eesti maaelu arengukava 2014–2020. (2017). Tallinn: Maaeluministeerium. [veebileht]  
<https://www.agri.ee/sites/default/files/content/arengukavad/mak-2014/mak-2014-arengukava-v3-2017-08-29.pdf> (18.01.2018).
- Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020. (2014). Tallinn: Siseministeerium. [veebileht]  
[https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/eesti\\_regionaalarengu\\_strateegia\\_2014-2020.pdf](https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/eesti_regionaalarengu_strateegia_2014-2020.pdf) (18.01.2018).
- Etzioni, A.** (1961). A Comparative Analysis of Complex Organisations. London: Collier-Macmillan. 584 p.
- Ernst&Young Baltic AS. (2012). Avalikuks kasutamiseks mõeldud objektide mõju kogukonnale ning investeringute vajadus sotsiaalse ja tehnilise infrastruktuuri parandamiseks maapiirkondades. Tallinn: Maaeluministeerium.  
[https://www.agri.ee/sites/default/files/public/juurkataloog/UURINGUD/uuring\\_infrastruktuur\\_2012\\_aruanne.pdf](https://www.agri.ee/sites/default/files/public/juurkataloog/UURINGUD/uuring_infrastruktuur_2012_aruanne.pdf) (05.01.2018).
- Field, J.** (2003). Social Capital. London: Routledge, 130-134.

- Fraser, H.** (2005). Four Different Approaches to Community Partisipation. *Community Development Journal*, 40 (3), 286-300. [on-line] ResearchGate (22.12.2017).
- Fukuyama, F.** (1999). Social Capital and Civil Society. *The Institute of Public Policy*. George Mason University. [on-line]  
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama.htm> (27.03.2018).
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P.** (2007). Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina. 412 lk.
- Hjerpe, R.** (2003). Social Capital and Economic Growth. *Government Institute for Economic Research*. 1-26. [on-line]  
<http://www.esri.go.jp/en/workshop/030325/030325paper2-e.pdf> (12.03.2018).
- Jary, D., Jary, J.** (1991). Collins Dictionary of Sociology. Glasgow: HarperCollins. [on-line]
- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M.** (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. [on-line]  
<http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyyis> (07.05.2018).
- Kodanikuühiskonna arengukava (KODAR) 2015-2020. (2015). Tallinn: Siseministeerium [veebileht] <https://kysk.ee/failid/Upload/files/KODAR.pdf> (25.04.2018).
- Kogukonnateenused külas. (2006). Eesti Külaliikumine kodukant. Käsiraamat. [on-line]  
<https://kodukant.ee/wp-content/uploads/2016/12/Voldik-Kogukonnateenused-ku%CC%88las.pdf> (12.04.2018).
- Kohaliku omaalgatuse programmi määrus. (vastu võetud 09.03.2018, viimati jõustunud 16.03.2018). – Riigi Teataja  
<https://www.riigiteataja.ee/akt/113032018001> (12.04.2018).
- Krames Konsultatsioonid OÜ. (2014). Kogukonnateenuste arendamise võimalused Võrumaal. Võru: MTÜ Võrumaa Partnerluskogu.  
<http://voruleader.ee/images/uuring-kogukonnateenuste-arendamise-voimalused-vorumaal-150420.pdf> (15.02.2018)
- Laherand, M.-L.** (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: OÜ Infotrükk.
- Leetsaar, J.** (2012). Maamajanduslik ühistutegevus. Tartu: Eesti Maaülikool, OÜ Greif.
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., Strömpl, J.** (2014) Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Tartu Ülikool. [on-line]  
<https://www.samm.ut.ee/intervjuu> (27.04.2018).
- Mitendorf, A.** (2015). Pierre Bourdieu käsitus ja kultuuritundliku sotsiaaltöö praktika. *Sotsiaaltöö* 2/2015, 32-37.
- Noorkõiv, R.** (2016). Külavanemate roll kohaliku kogukonna arengus ja selle dünaamika. Rahandusministeerium. Eesti Külaliikumine Kodukant. Tartu-Tallinn.  
[https://haldusreform.fin.ee/statistic/sites/3/2016/11/kogukondlik-mudel\\_analuis\\_final2.pdf](https://haldusreform.fin.ee/statistic/sites/3/2016/11/kogukondlik-mudel_analuis_final2.pdf) (30.04.2018).
- OECD. (2011). Regions at a Glance 2011. Paris. OECD Publishing. [veebileht]  
<http://www.oecd.org/cfe/regional-policy/48339015.pdf> (26.03.2018).

- Parts, E.** (2006). Sotsiaalkapitali paradigma. Teoses: H. Kaldaru (toim.) Sotsiaalkapital, majanduslik areng ja ühiskondlik vastutus. Tartu University Press, Tartu, 14-45.
- Parts, E.** (2006a). Sotsiaalkapitali elemendid ja allikad. Teoses: H. Kaldaru (toim.) Sotsiaalkapital, majanduslik areng ja ühiskondlik vastutus. Tartu University Press, Tartu, 46-76.
- Putnam, R. D.** (1993). The prosperous community. *The American Prospect*, 4(13), 35-42. [on-line] <http://prospect.org/article/prosperous-community-social-capital-and-public-life> (03.03.2018).
- Putnam, R. D.** (1994). Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy. Princeton, NJ: Princeton UP
- Putnam, R.** (1995). „Bowling Alone: America's Declining Social Capital.” *Journal of Democracy* 6: 65-78. [on-line] <http://xroads.virginia.edu/~hyper/detoc/assoc/bowling.html> (17.01.2018).
- Putnam, R. D.** (2008). Üksi keeglisaalis. Tallinn: Hermes. 534 lk.
- Põlva maakond jätkab uutes haldusterritoriaalsetes piirides. Põlvamaa Omavalitsuste Liit. 23.10.2017. Pressiteade.
- Põlva maakonna arengukava 2015–2020. (2015). Põlva: Põlvamaa Omavalitsuste Liit [veebileht] <http://www.southeastonia.ee/uploads/ckeditor/files/P%C3%B5lvamaa%20arengukava%202015-2020.pdf> (18.04.2018).
- Põlvamaa mainekujunduskava 2016–2020. (2015). Põlva: Põlvamaa Omavalitsuste Liit [veebileht] [http://www.polvamaa.ee/documents/876469/3214817/MKK\\_21.12.15.pdf/15d541a8-38f9-413c-be16-492cb1f0fad0](http://www.polvamaa.ee/documents/876469/3214817/MKK_21.12.15.pdf/15d541a8-38f9-413c-be16-492cb1f0fad0) (18.04.2018).
- Raagmaa, G., Noorkõiv, R.** (2013). Globaliseeruv Eesti küla. Avaneva maailma arenguvõimalused ja ohud. Kogukonna arendustegevuse käsiraamat (viies vihik). MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant. <https://kodukant.ee/wp-content/uploads/2016/12/Käsiraamat.pdf> (05.05.2018).
- Raagmaa, G., Paas, E., Lust, L.** (2014) Jõgevamaa kogukondade pakutavate kogukonnateenuste uuring. Jõgevamaa Kodukandi Ühendus. <https://jogevamaakodukant.files.wordpress.com/2015/03/jc3b5gevamaa-kogukonnateenuste-uuring.pdf> (12.02.2018).
- Rahavastikuregister. (2018). Infopäring.
- Rose, R.** (1999). What Does Social Capital Add to Individual Welfare? An Empirical Analysis of Russia. *Social Capital Initiative Working Paper*, No 15. [on-line] The World Bank (23.04.2018). <https://www.siteresources.worldbank.org/INTSOCIALCAPITAL/Resources/Social-Capital-Initiative-Working-Paper-Series/SCI-WPS-15.pdf>
- Routledge, B. R., von Amsberg, J.** (2003). Social capital and growth. *Journal of Monetary Economics*, 50 (2003). 167-193. [on-line] ScienceDirect (27.04.2018).
- Ruutsoo, R.** (2001). Kodanikeühiskond, kolmas sektor ja sotsiaalne kapital. *Riigikogu Toimetised* (RiTo) 3/2001. [on-line]

- <https://rito.riigikogu.ee/eelmised-numbrid/nr-3/kodanikeuhiskond-kolmas-sektor-ja-sotsiaalne-kapital> (25.03.2018).
- Sørensen, J. F.L.** (2012). Testing the Hypothesis of Higher Social Capital in Rural Areas: The Case of Denmark. *Regional Studies*, 46(7), 873-891. [on-line] Taylor & Francis (14.04.2018).
- Sänna Kultuurimõis. (2018). [veebileht]  
<https://www.kultuurimois.ee> (22.04.2018)
- Ziersch, A. M., Baum, F., Darmawan, I. G. N., Kavanagh, A. M., Benetley, R. J.** (2009). Social capital and health in rural and urban communities in South Australia. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 33 (1), 7-16. [on-line] Wiley Online Library (20.03.2018).
- Thissen, F.** (2009) Social Capital in Rural Communities in the Netherlands. *Journal for Geography*, 4(1), 65-76 [on-line]  
[https://pure.uva.nl/ws/files/944058/94847\\_328820.pdf](https://pure.uva.nl/ws/files/944058/94847_328820.pdf) (14.04.2018).
- Vihma, P., Lippus, M.** (2014) Eesti kogukondade hetkeseis. Uuringuraport. Tallinn: Linnalabor ja Eesti Külaliikumine Kodukant.  
<https://www.kysk.ee/failid/Upload/files/Uuringud/Kogukonnauuring.pdf> (20.12.2017).
- Williams, K., Durrance, J. C.** (2009). Community Informatics. *Encyclopedia of Library and Information Sciences, Third Edition*. [on-line] ResearchGate (27.03.2018).
- Woolcock, M.** (1998). Social Capital and Economic Development: Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework. *Theory and Society* 27(2): 151-208 [on-line] ResearchGate (27.03.2018).
- Woolcock, M., Narayan, D.** (2000). Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy. *The World Bank Research Observer*. Vol.15, no.2, pp. 225-49.  
<http://documents.worldbank.org/curated/en/961231468336675195/pdf/766490JRN0WBRO00Box374385B00PUBLIC0.pdf> (24.03.2018).
- Woolcock, M.** (2001). Microenterprise and Social Capital: A Framework for Theory, Research, and Policy. *The Journal of Socio-Economics* 30: 193-98. [on-line] ScienceDirect (02.02.2018)
- Õunapuu, L.** (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. 211 lk. [on-line]  
[http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu\\_kvalitatiivne.pdf?seq](http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf?seq) (04.05.2018).

**LISAD**

## **Lisa 1. Intervjuu küsimustik**

Iga intervjuu alguses määratleti kogukonnateenuste definitsioon:

Kogukonnateenus on kogukonna liikmelt kogukonna liikmetele pakutav teenus, mis lähtub kogukonna vajadusest. Kogukonnateenuse eesmärgiks ei ole kasumi teenimine, kuid tasu võtmine teenusekulude katmiseks on põhjendatud.

### **Intervjuu küsimustik:**

1. Millega teie külaselts tegeleb?
2. Kuidas te mõistate terminit „kogukond“?
3. Kui suur on teie kogukond (kui suur on piirkond, kellele teenuseid pakutakse)?
  - Kuidas te iseloomustate oma kogukonna vanuselist jaotust?
  - Kas teie kogukonnal on kinnitatud arengukava? Mis aastast?
  - Mida arengukava sätestab olemasolevate ja uute kogukonnateenuste kohta?
4. Kui palju on teie hinnangul kogukonnas aktiivseid liikmeid?
5. Mis on teie arvates toimiva kogukonnateenuse eelduseks?
6. Missuguseid kogukonnateenuseid teie külaselts pakub?
7. Kuidas te hindate oma külaseltsi poolt pakutavate kogukonnateenuste tarbimisaktiivsust?
  - Kas naaberkülad/ seltsid pakuvad teie kogukonda huvitavaid teenuseid?
8. Kas teie kogukonnaliikmetel on tänasel päeval vajadus, lisaks olemasolevatele, mõne muu kogukonnateenuse järele?
  - Mis teenuseid oleks tänasest enam vaja viie aasta pärast?
9. Kas ja mis tingimustel on teie külaselts võimeline teenuste valikut laiendama?
  - Kas vallale tehakse täna delegerimise korras mõnda teenust?
  - Kas kogukonnal on huvi ja/või valmisolek mõnda teenust teha võtta?
10. Missugustest vahenditest rahastatakse teie külaseltsis pakutavaid kogukonnateenuseid?
11. Kes teie külaseltsis tegeleb kogukonnateenuse toimimiseks rahastuse otsimisega?



## Lisa 2. Intervjuude analüüsi kategooriad ja koodid

Kategooria	Kood
Külaseltsi tegevus	Eesmärk Enesemääratlus Teenused Info liikumine Teeninduspiirkond Suhe avaliku võimuga Suhted eraettevõtjatega Arengukava Probleemid
Ressursid	Rahalised ressursid ja nende hankimine Kasutamata ressursid Külamaja/vahendid/füüsilised ressursid
Kogukond	Kogukonna määratlus Kogukonna suurus Kogukonna aktiivsus Suhted liikmete vahel Sotsiaalse kapitali kujunemine/tüüp
Kogukonnateenused	Praegused teenused Teenuste liik Uute teenuste vajadus Teenuste pakkumist mõjutavad tegurid/eeldused Tulevikuplaanid Teenuste rahastus

**Lisa 3. Lihtlitsents lõputöö salvestamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ning juhendaja kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta**

Mina, Liis Raamik,

sünniaeg 30.08.1988.a.,

1. annan Eesti Maaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda koostatud lõputöö „Kogukonnateenuste pakkumine Põlvamaa külaseltside poolt”,

mille juhendaja on Anne Pöder,

- 1.1. salvestamiseks säilitamise eesmärgil,
- 1.2. digiarhiivi DSpace lisamiseks ja
- 1.3. veebikeskkonnas üldsusele kättesaadavaks tegemiseks kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Lõputöö autor \_\_\_\_\_

(allkiri)

Tartu, \_\_\_\_\_

(kuupäev)

---

**Juhendaja kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta**

Luban lõputöö kaitsmisele.

\_\_\_\_\_  
(juhendaja nimi ja allkiri)

\_\_\_\_\_  
(kuupäev)